

Villreinjegere på Hardangervidda og i Forollhogna villreinområder;

deres kjennetegn, motiver og holdninger til villreinforvaltning

Øystein Aas

Oddgeir Andersen

Nina Eide



Villreinjegere på Hardangervidda og i Forollhogna villreinområder;

- deres kjennetegn, motiver og holdninger til villreinformvaltning

Øystein Aas

Oddgeir Andersen

Nina Eide

NINA publikasjoner

NINA utgir følgende faste publikasjoner:

NINA Fagrapport

Her publiseres resultater av NINAs eget forskningsarbeid, problemoversikter, kartlegging av kunnskapsnivået innen et emne, og litteraturstudier. Rapporter utgis også som et alternativ eller et supplement til internasjonal publisering, der tidsaspekt, materialets art, målgruppe m.m. gjør dette nødvendig.

NINA Oppdragsmelding

Dette er det minimum av rapportering som NINA gir til oppdragsgiver etter fullført forsknings- eller utrednings-prosjekt. I tillegg til de emner som dekkes av fagrapportene, vil oppdragsmeldingene også omfatte befaringsrapporter, seminar- og konferanseforedrag, års-rapporter fra overvåkningsprogrammer, o.a.

NINA Project Report

Serien presenterer resultater fra instituttets prosjekter når resultatene må gjøres tilgjengelig på engelsk. Serien omfatter original egenforskning, litteraturstudier, analyser av spesielle problemer eller tema, etc.

NINA Temahefte

Disse behandler spesielle tema og utarbeides etter behov bl.a. for å informere om viktige problemstillinger i samfunnet. Målgruppen er "allmennheten" eller særskilte grupper, f.eks. landbruket, fylkesmennenes miljøvern-avdelinger, turist- og friluftlivskretser o.l. De gis derfor en mer populærfaglig form og med mer bruk av illustrasjoner enn ovennevnte publikasjoner.

NINA Fakta

Hensikten med disse er å gjøre de viktigste resultatene av NINAs faglige virksomhet, og som er publisert andre steder, tilgjengelig for et større publikum (presse, ideelle organisasjoner, naturforvaltningen på ulike nivåer, politikere og interesserte enkeltpersoner).

I tillegg publiserer NINA-ansatte sine forskningsresultater i internasjonale vitenskapelige journaler, gjennom populærfaglige tidsskrifter og aviser.

Aas, Ø., Andersen, O. & Eide, N. 2004. Villreinjegere på Hardangervidda og i Forollhogna villreinområder; deres kjennetegn, motiver og holdninger til villreinforvaltning. NINA Fagrapport 78. 43pp.

Lillehammer, 14.04.2004

ISSN 0805-469X

ISBN 82-426-1450-4

Rettighetshaver ©:

Norsk institutt for naturforskning

Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

Redaksjon:

Øystein Aas

NINA

Ansvarlig kvalitetssikrer:

Børre Dervo

NINA

Design og layout:

Ingrid Brandslet, Kommunikasjonsseksjonen NINA

Fotografer omslag:

Per Jordhøy, Knut Kringstad og Børre Dervo, NINA

Kopiering: Norservice

Opplag: 200

Kontaktadresse:

NINA

Tungasletta 2

N-7485 Trondheim

Telefon: 73 80 14 00

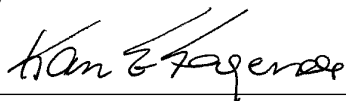
Telefax: 73 80 14 01

<http://www.nina.no>

Tilgjengelighet: Åpen

Prosjekt nr.: 17181000

Ansvarlig signatur:



Forskningsdirektør

Oppdragsgiver:

Norges Forskningsråds program "Landskap i endring" og Direktoratet for naturforvaltning.

Referat

Aas, Ø., Andersen, O. & Eide, N. 2004. Villreinjegere på Hardangervidda og i Forollhogna villreinområder; deres kjennetegn, motiver og holdninger til villreinforvaltning. NINA Fagrapport 78. 43pp.

Rapporten presenterer resultatene fra en undersøkelse blant villreinjegere i de to villreinområdene Hardangervidda og Forollhogna i 2002. Den typiske villreinjegeren er en eldre mann med gjennomsnittsalder nær 50 år, bosatt lokalt i en bygd nær fjellet. Andelen kvinner og yngre er lav, med ca 4 % kvinner blant jegerne på Hardangervidda og omtrent 8 % i Forollhogna. Til sammenligning er andelen kvinner i jegerregisteret ca 5 %.

Jegernes motiver for å jakte er i tråd med tidligere studier som viser at et mangfold av grunner er viktig; rekreasjon og avkobling, naturopplevelse og sosialt samvær med venner som de viktigste. Spennning, høsting av kjøtt og mosjon er også viktig. Den viktigste forskjellen fra andre og beslektede aktiviteter er den relativt store betydningen av mosjon. Det var relativt små forskjeller i motiver mellom grupper av jegere, men høsting av kjøtt var viktigere, og avkobling og spennning var mindre viktig for lokale jegere enn for tilreisende jegere.

Jegernes holdninger til forvaltning viste i grove trekk jegere som støttet dagens praksis. De ønsket stabile, tallrike bestander med dyr av god kvalitet, målsettinger som kan være vanskelig å oppfylle samtidig om beitesituasjonen er svak. Det var liten støtte for en forvaltning med økt fokus på "trofedyr". Det var forskjeller mellom lokale og tilreisende i forhold til hva de ønsket av tilrettelegging. Lokale var opptatt av enklere transport mens tilreisende ønsket flere overnattingsmuligheter.

Forvaltningsmessige utfordringer og videre kunnskapsbehov drøftes til slutt i rapporten. Viktige utfordringer å jobbe videre med er:

- rekruttering av jegere,
- forvaltningsmodeller som kan gi økt adgang for flere jegere samtidig som presset på områdene og bestandene ikke øker (særlig "puljejakt"),
- utvikling av jakt som opplevelsesprodukt og inntektsgrunnlag, herunder tilbud om transport og overnatting på en bærekraftig måte,
- tiltak for å få fremme en mest mulig human jakt

Abstract

Aas, Ø., Eide, N.E. & Andersen, O. In prep. Wild reindeer hunters in the mountain areas Hardangervidda and Forollhogna, Norway; their sociodemographic characteristics, motivations and attitudes towards reindeer management. NINA research report 78. 43pp.

The report presents the result from a mail survey among hunters in two Norwegian wild reindeer (*Rangifer tarandus tarandus*) hunting areas, the Hardangervidda and Forollhogna mountain areas. The results present the typical reindeer hunter as an old man, average age about 50, living close to the mountains in rural communities. Percentage of female hunters were 4 % in Hardangervidda, and about twice as high in Forollhogna. In comparison is the percentage of women in the official hunter register approximately 5 %.

Major motivations to hunt was as expected from other studies of hunters and other recreationists; relaxation, experiencing nature and being together with friends were the most important. Also, excitement, bagging game/meat and exercise were important. There were relatively small differences between groups of hunters in motivation structure, but local hunters placed more focus on meat harvest and less on relaxation and experiencing excitement than non-resident hunters.

Hunter attitudes towards reindeer management showed for the most part hunters that supported the current hunting management, but they wanted stable, numerous flocks with animals of good quality, preferences that can be difficult to combine if pastures are poor from overgrazing. There were little support for management that would introduce more trophy-sized deer.

Management challenges and future research needs are discussed. Challenges identified and discussed were; recruitment of new hunters, models for managing the hunt to increase availability and more hunters, while at the same time distribute them in time and space to avoid hunters disturbing each other, providing accommodation and transport and increase incomes from hunting in a sustainable way and a more humane hunting practice, especially in Hardangervidda.

Forord

Denne rapporten presenterer resultatene fra en spørreundersøkelse blant et utvalg av villreinjegere på Hardangervidda og i Forollhogna villreinområder foretatt høsten/vinteren 2002/2003.

Undersøkelsen inngår som en delrapport i prosjektet "Biologiske og samfunnsmessige kriterier for en bærekraftig villreinforvaltning". Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråds program "Landskap i endring" og Direktoratet for naturforvaltning.

Under planlegging og gjennomføring av undersøkelsen har vi vært avhengig av et godt samarbeid med jaktrettshavere og jegere i de to områdene. Vi takker spesielt følgende for bistand; Svein Erik Lund, sekretær i Hardangervidda villreinutvalg; Olav Dale Traen, Maarfjell sameige; Hallvard Urset, Forollhogna villreinutvalg; Erik Ydse, Kvikne Utmarksråd, Jon Meli, Trond Are Berge i Budal-, Singsås- og Soknedal fjellstyrer, Tor Punsvik, Georg Gjøstein, Gunnar Elnan og Tommy Sandal samt alle de andre rettighetshaverne som har bidratt med informasjon og adresseoversikter til prosjektet.

I tillegg har en rekke personer bistått med kommentarer og råd underveis. Vi takker spesielt Vidar Holthe, Svein Erik Lund, Olav Strand og Per Jordhøy for råd, men understreker allikevel at rapporten med dens eventuelle feil og mangler hefter ved forfatterne.

I undersøkelsen har vi også hatt et godt samarbeid med firmaet Optiline (www.optiline.no), som har bidratt med premie til spørreundersøkelsen for å høyne svarprosenten. Svarpremien, en Opticron håndkikkert til en verdi av 5000 NOK ble trukket ut til Bjørn Edvardsen fra Borgen i Akershus.

Vi håper rapporten vil være til nytte i det videre arbeidet med forvaltning av villrein og utvikling av en jakt til beste for jegere og rettighetshavere.

Lillehammer, desember 2003.

Øystein Aas
Prosjektleder

Innhold

Referat.....	3
Abstract	4
Forord	5
Innhold.....	6
1 Innledning	7
1.1 Bakgrunn	7
2 Metode og gjennomføring	9
2.1 Utvalg og datainnsamling	9
2.2 Analyser.....	11
3 Resultater	13
3.1 Hvem er jegeren på Hardangervidda og Forollhogna?	13
3.2 Jegerens jaktmåter, jaktentferd og fellingsresultat.....	16
3.3 Jegerens motiver for å jakte rein	22
3.4 Jegertyper – sammenhenger mellom motiver, jegerkjennetegn og utbytte	24
3.5 Jegerens holdninger til forvaltning av villreinjakten.....	25
3.6 Jegerens økonomi – forbruk og priser	31
3.7 Jegernes ønsker om tilrettelegging og ulike kommersielle tilbud knyttet til jakten	33
4 Diskusjon	35
4.1 Oppsummering	35
4.1.1 Jegernes kjennetegn.....	35
4.1.2 Jaktvaner, jaktendferd og jaktsuksess	35
4.1.3 Motiver for å jakte villrein	37
4.1.4 Holdninger til forvaltningen	37
4.2 Forvaltningsmessige utfordringer	40
5 Referanser	43

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Norge har i dag nesten hele Europas bestand av villrein (*Rangifer tarandus tarandus*). Fysiske inngrep og annen menneskelig aktivitet har ført til at villreinen i Norge på mellom 20. – og 40.000 dyr er delt opp på ca. 20 ulike delområder i fjellet. Tidligere hadde reinen større regionale trekk mellom sommerbeiter og vinterbeiter. Helt siden de første mennesker kom til landet etter istiden har reinen representert en ressurs og matkilde. Villreinforekomstene i Norge har variert opp gjennom tidene, dels som følge av naturlige svingninger over kortere eller lengre perioder, og som følge av variasjoner i menneskelig etterstrebelse. Reinen har vært gjenstand for både fangst og jakt med ulike våpen opp gjennom historien. Siden 1700-tallet har jakt med rifle vært den dominerende måten å høste villrein på.

Villreinjakt i Norge anno 2002 berører en rekke aspekter (DN 1995);

- Jakt er fortsatt høsting av verdifulle ressurser, både i form av kjøtt men mer som inntekter til grunneierne fra salg av fellingsretter. Villreinjakten på Hardangervidda omsetter anslagsvis for snaut 3 mill NOK/år (Viken Skog 2000).
- Jakt er rekreasjon og hobby for mange tusen jegere.
- Jakt er i dag også et sentralt virkemiddel for å regulere bestandsstørrelse og sammensetning – jakten er en forutsetning for å bevare villreinen slik situasjonen er i dag med avgrensede leveområder med begrensede beiteressurser, og få eller ingen større rovdyr i villreinens leveområder.

For å drive en optimal villrein- og villreinjaktforvaltning er vi avhengig av kunnskap om jegerne. Både for å sikre eller utvikle jakten slik at verdiane både i form av kjøtt, inntekter og rekreasjon utnyttes best mulig, og for å sikre at jakten fyller den viktige funksjonen den er forutsatt å ha for bestandene for å sikre villreinens levedyktighet på lang sikt. Selv om det er bred aksept for at villreinjakten høster verdifulle kjøttressurser i fjellet, og at jegerne antagelig er bevisste sin rolle i forvaltning og bevaring av arten, er det klart at jakten det siste århundret har utviklet seg fra en subsistensjakt til en sportsjakt. Verdiane som før lå i kjøttet ligger i dag i hovedsak i omsetning av fellingsretter og kjøp av utstyr og leie av tjenester som husvære, transport og bespisning ved utøvelse av jakt.

Vi har generelt liten systematisk kunnskap om villreinjakt og villreinjegere i Norge fra tidligere (Bjerke 1993, Hagestuen og Skogen 1995, Teigland 2000). Dette gjelder et stort spekter fra beskrivende opplysninger om hvem jegerne er (alder, bosted, yrke, kjønn), hvordan de jakter/jaktenferd, og mer underliggende motiver og holdninger som kan innvirke på jaktens utbytter og effekt på bestandene. I en del undersøkelser er både økonomiske og rekreasjonsmessige/atferdsmessige aspekter ved både annen hjorteviltjakt og småviltjakt undersøkt (se eks. Aas og Vorkinn 1995, Vorkinn og Aas 1995). Men blant villreinjegere foreligger det altså svært få undersøkelser. Fra jaktstatistikken (SSB 2003) er det kjent at villreinjakten er den av de fire artene hjortevilt som samler færrest jegere. Ca. 10 - 15 000 jegere anslås å jakte villrein, noe som utgjør noe under 10 % av jegerstanden i Norge. De fleste jegerne holder til i fylker og kommuner nær villreinområdene, men det er også en del bosatt på Østlandet ellers, i Stavanger- og Bergensområdet og i Trondheimsområdet.

DNs handlingsplan for Hjortevilt mot år 2000 fra midt på 1990-tallet (DN 1995), trakk opp følgende mål som direkte angår villreinjakten:

- bestandene må ikke øke ut over det beitesituasjonen gir grunnlag for
- tilbudet av villreinjakt til allmennheten bør økes
- tilbudet bør omfatte et variert spekter av jaktformer og utleiemåter
- prisnivået bør stimulere utleie og gjenspeile jaktens kvalitet
- øke andelen villreinkort som selges til utenbygdsboende jegere
- redusere frekvensen av skadeskyting
- endre prissystemet slik at en unngår en for sterk avskyting av de største og beste dyra
- topribetaling bør innføres

Vi ser her at målsettinger og problemstillinger rundt adgang til jakt er høyt prioritert. Dette er først og fremst knyttet til et ønske om at så mange som mulig skal få anledning til å ta del i jaktens rekreasjons- og opplevelsesverdi. Siden mye av villreinområdene er statsallmenning eller bygdeallmenning, er forholdet mellom adgang til jakt for lokale jegere (innenbygds) og tilreisende (utenbygds) jeger et tilbakevendende tema, siden fjelloven gir innebygds flere rettigheter enn andre norske innbyggere.

Vi har over vært inne på at samtidig som samfunnet har endret seg, har folks motiver for å drive jakt endret seg. Det er bredt anerkjent at det tradisjonelle høstingsaspektet er erstattet eller supplert med ønske om rekreasjon, natur- og sportsopplevelser (Bjerke 1993). Dette er en prosess som for lengst er gjennomlevd, men som ikke nødvendigvis stopper ved det. Samtidig har også målsettingene for bestandsforvaltningen endret seg. På 1960- og 70-tallet dominerte nokså rendyrkede avkastningsmodeller der målet var størst mulig produksjon av villreinkjøtt. Gradvis er disse endret, og i dag tar en sikte på en mer "naturlig" bestandssammensetning, for eksempel med en høyere andel bukker og eldre dyr i bestanden enn det som strengt tatt er "nødvendig" rekrutteringsmessig. Viktige spørsmål som ligger i skjæringspunktet mellom bestandsforvaltning og rekreative og næringsmessige aspekter ved jakten er derfor jegerens ønsker i forhold til kvoter, kvotestørrelse, kvotesammensetning og "kvalitet" på dyr. Ønsker jegerne fortsatt mest mulig kjøtt i fryseren, eller er det økende interesse for store dyr eller "trofedyr"?

I prosjektet "Biologiske og samfunnsmessige kriterier for en bærekraftig villreinforvaltning" belyses både forhold ved naturgrunnlaget og villreinens leveområder, bestandene, areal- og bestandsforvaltningen og den jaktlige utnyttelsen av villreinen. Denne rapporten presenterer resultatene fra en spørreundersøkelse blant villreinjegerne på Hardangervidda og i Forollhogna. Hensikten med undersøkelsen er å kartlegge viktige karakteristika ved dagens villreinjakt og villreinjegere i to av våre viktigste, men svært ulike villreinområder;

- kartlegge jegerens karakteristika
- undersøke jegerens jaktetferd, motiver for å jakte og holdninger til forvaltning av villreinen og villreinområdene
- belyse jegerens økonomiske forbruk og utgifter i forbindelse med jakten og ønsker i forhold til tjenester og tilrettelegging

Undersøkelsens mål er å bidra til mer kunnskap om jegerne, og til å forstå dagens utbytter av jakten i vid forstand, både for jegeren, næringsliv og reinen.

Sammen med andre deler av prosjektet vil det bidra å legge et bredt kunnskapsgrunnlag for en mer helhetlig villreinforvaltning.

Som vi ser av overstående, er det en rekke problemstillinger og kunnskapsbehov som foreligger i forhold til norsk villreinjakt og som det er naturlig å ta med i en undersøkelse blant norske villreinjegere. Den svært begrensede kunnskapen om dette fra tidligere har gjort at vi har hatt behov for å samle inn nokså mange typer data, og at undersøkelsen er lagt opp nokså beskrivende.

2 Metode og gjennomføring

2.1 Utvalg og datainnsamling

Innledningsvis kan vi fastslå at vi sto overfor flere valg når utvalg og metode for innsamling av data i undersøkelsen skulle velges.

Data kunne samles inn enten fra en liten gruppe jegere (lengre, kvalitative intervjuer), eller en større, mer representativ undersøkelse (survey, spørreskjemaundersøkelse). Siden forvaltningen i dag allerede har en del kunnskap fra enkeltjegere/dyktige jegere, og ønsket var å få en bredere og mer representativ oversikt over atferd og holdninger, valgte vi en surveymetode. Siden vi ønsket å belyse mange temaer var en postal undersøkelse mer egnet og langt rimeligere å gjennomføre enn en telefonsurvey eller en intervjuundersøkelse i felt (Guthrie et al. 1991).

Skulle undersøkelsen omfatte både jegere og ikke-jegere, eksisterende og potensielle? Blant jegerne, skulle den omfatte villreinjegere eller alle typer jegere? Blant villreinjegere, skulle en ta sikte på å lage et utvalg blant alle landets jegere eller velge ut noen områder? Svaret på disse spørsmålene er en avveining mellom undersøkelsens formål og de økonomiske ressursene en har til rådighet. I tillegg må en vurdere hva som eksisterer av tidligere kunnskap. Ut i fra de begrensede ressursene som var til rådighet, og det faktum at vi per i dag har svært lite kunnskap om aktive villreinjegere, var det uaktuelt å gjennomføre en spørreundersøkelse som både omfattet aktive jegere og folk som i dag ikke jaktet villrein, men som kunne tenke seg det. Første beslutning var derfor å konsentrere undersøkelsen om aktive villreinjegere. Neste spørsmål blir da om vi skulle ta sikte på å få et utvalg av ALLE norske villreinjegere, eller konsentrere oss om en nærmere avgrenset del av disse.

Fordi det ikke var mulig å få et utvalg fra Jegerregisteret som bare omfattet villreinjegere (et utvalg av hjorteviltjegere var mulig, men vi vet at andelen reinsjeger blant disse er lav), var det eneste aktuelle å lage et utvalg gjennom direkte kontakt med jaktrettshavere, gjennom kontakt med disse via overbygninger i form av villreinutvalg. Det var da klart at det ikke var nok ressurser i prosjektet til å få med jegere fra særlig mange villreinområder. Områdene som skulle velges ut til villreinundersøkelsen burde omfattes av prosjektets øvrige aktiviteter, og ha et stort spenn i hvordan jakten ble organisert på (ulike forvaltningsmodeller). Det var en viktig forutsetning at det ikke bare var tradisjonell reinsjakt med ett løyve per jeger, men at det var et tilbud om andre, kanskje mer eksklusive opplegg knyttet til jakten, blant annet for å studere motivasjon, tidsbruk og ressursbruk til jegerne som benyttet mer "utradisjonelle" jaktopplegg.

De områdene som passet best til disse kriteriene var Hardangervidda og Forollhogna. Dette er to områder med relativt store forskjeller når det gjelder jaktforvaltning, fellingsprosent og dyreadferd, samtidig som de representerer hhv. det klart viktigste (HV) og ett annet av de viktigste villreinområdene i Norge (FH). Samtidig som begge områdene har en blanding av privat og statlig grunn og således burde være nokså sammenlignbare mhp den enkelte rettighetshavers forvaltning av villreinressursene. I rapporten er Hardangervidda og Forollhogna omtalt som studieområdene. Adresseoversikt over jegerne ble samlet inn umiddelbart etter at trekningen for høstens villreinjakt (i 2002) var foretatt. Innsamlingstidspunktet medførte derfor noen mulige små feilkilder i forhold til den enkelte jeger som ble tilbudt fellingsløyve og om vedkommende faktisk tok i mot den. Erfaringsmessig takker de fleste jegerne ja til tilbudet, slik at utsendelser av skjema til jegeren som ikke jaktet inneværende år var minimalt.

Det ble i samråd med Hardangervidda Villreinutvalg bestemt hvilke områder av Hardanger vidda vi skulle samle inn adresseoversikter fra. Utvelgelsen av områder ble gjort ut ifra ulike kriterier om hvordan jakten ble organisert og hvordan terrengene var. Utvelgelsen ble gjort for å fange opp det mangfoldet man finner på Hardangervidda som spenner fra tradisjonell jakt i statsallmenninger med relativt få løyver pr. jeger, via terrengleie på åremål til puljejakt med flere løyver per jeger som går over en uke eller mer. Vi tilstrebet samtidig å få til en relativt lik fordeling av respondenter ut i fra fellingskvotene innen den enkelte kommune og mellom privat grunn og statsallmenninger og mellom områder med ulike jaktformer. I Forollhogna fikk vi

adressesoversikter fra flere statsallmenninger, Kvikne utmarksråd og noen private grunneiere. Jegerne var fordelt over hele villreinområdet og vi gjorde et tilsvarende utvalg som ble gjort på Hardangervidda mhp forskjeller innen området. Det ble en stor overvekt av lokale jegere blant de innsamlede adressene, hvilket skyldes de faktiske forhold, nemlig at det er relativt sett en liten andel jegere som er tilreisende blant de omlag 800 fellingsløyvene som deles ut her. Områdene som ble valgt ut var fordelt likt mellom de ulike områdene med hensyn på andel jegeren i forhold til tildelt kvote og fordeling mellom privat og statlig grunn.

Spørreskjemaet ble bygd opp omkring sju temaer vi ønsket å studere nærmere. Dette var følgende:

- gjennomføringen av årets villreinjakt,
- økonomi og forbruk,
- motivasjonen for jaktutøvelsen,
- syn på dagens villreinforvaltning og stammestørrelse,
- jaktutøvelse og holdninger til jakt, utbygging og menneskelig aktiviteter i fjellet,
- ønsker og behov for tilrettelegging under villreinjakten og,
- bakgrunnsopplysninger om den som besvarte undersøkelsen.

Skjemaet ble som en pre-test sendt ut på høring til flere sentrale aktører innen villreinforvaltningen, forskere og jegere i både Forollhogna og på Hardangervidda og vi fikk mange nyttige tilbakemeldinger på skjemaet før endelig utforming og utsendelse. Kopi av spørreskjemaet er presentert i vedlegg 1.

Det ble sendt ut 850 skjema til jegerne på Hardangervidda og 250 til jegerne i Forollhogna den 13. november 2002 med svarfrist 25. november. Det kom inn 364 (33%) svar til denne fristen. Etter en purrerunde til med påminnelsekort som ble sendt ut 5. desember og senere ny utsendelse av spørreskjemaet rett over nyttår 2003, kom det inn til sammen 697 skjemaer, hvorav to var blanke. Vi satt da igjen med 695 brukbare svar (63%) når svarregistreringen ble avsluttet den 4. februar 2003. Den praktiske administrasjonen med utsendinger og registrering av innkomne svar ble gjort av firmaet Norsk Statistikk AS.

Svarinngangen på undersøkelsen er vist i tabell 1. Svarprosenten var noe forskjellig mellom områdene. Den totale svarprosenten ble på 63,2% og må sies å være tilstrekkelig god (Graziano & Raulin 1990). Svarinngang var best fra jegerne i Forollhogna der 3 av 4 jegere besvarte undersøkelsen (74 %), mens det på Hardangervidda var 3 av 5 jegere som besvarte undersøkelsen (60%).

Tabell 1. Svarinngang for spørreundersøkelsen blant villreinjegere i to villreinområder i Norge

Studieområde	Antall skjema utsendt	Antall svar	Svarprosent
Hardangervidda	850	510	60
Forollhogna	250	185	74
Sum	1100	695	63,2

Svarinngang på Hardangervidda ser ut til å være meget representativt i forhold til den region-vise inndelingen av Hardangervidda som ble foretatt. Hardangervidda ble delt inn i 4 regioner; nord (Ulvik, Eidfjord, Hol), sør (Vinje), øst (Nore og Uvdal, Tinn, Rollag) og vest (Odda, Ullensvang). Disse områdene er i rapporten omtalt som delområder. Ser man på fellingsprosenten i studieområdene, sammenlignet med fellingsprosenten på Hardangervidda og Forollhogna generelt er det relativt små forskjeller mellom vårt utvalg (studiepopulasjonen) og totalpopulasjonen av jegere. Hva som er fellingsprosent på Hardangervidda kommer jo også an på hvordan man håndterer kalvefellingsene. Det er en liten underrepresentasjon av jegere fra delområde sør på Hardangervidda i forhold til tildelt kvote men disse har vanligvis i tillegg flere antall fellingsløyver per jeger slik at andelen av fellingskvotene er representativ. Vi kan konkludere med at selv om utvalget formelt sett må betraktes som et bekvemmelighetsutvalg (Graziano & Raulin 1990), er det klare indikasjoner på at utvalget er representativt for, og i alle fall fanger opp bredden i jegermangfoldet i de to villreinområdene. Ett usikkerhetsmoment kan

være at vi kan ha få svar fra jegere som jakter "under andre", dette er en praksis som kan skje på privatterreng på Hardangervidda med store kvoter. Her er trolig svarene i størst grad fra "jaktlederen". I statsallmenninger har jegere som eventuelt jakter i lag personlige kort, slik at dette ikke blir noe problem her.

Undersøkelsen var lagt opp slik at besvarelsene ble lest optisk. Dette ble utført av Norsk Statistikk AS. Optisk lesing setter krav til at alle avkryssninger i svarrubrikken er nokså nøyaktige og at man har benyttet blå eller svart penn. Etter at scanningen er utført blir alle sider lagret som filer, slik at man senere har en kopi av hver eneste side som er skannet. Det kan forekomme enkelte lesefeil knyttet til scanningen av slike skjema, fordi enkelte skjema kan være vanskelige å lese for scanneren dersom avkrysningen har vært for dårlig e.l. Ved de tilfeller at scanneren leser blankt i et avkrysningsfelt, blir dette i tillegg sjekket manuelt, for å se om det kan være dårlig avkrysset eller satt kryss langt utenfor ruta. Det var svært få slike funn i forbindelse med denne undersøkelsen, og disse ble rettet opp manuelt umiddelbart etter scanningen. I noen tilfeller kan det også være feilkrysset, at det er satt kryss i flere rubrikker enn hva man skal. Eksempelvis på spørsmål om kjønn, kan det ikke være kryss på både mann og kvinne, eller at man har svart feil på et spørsmål/utsagn og ønsker å rette opp dette. Scannerprogrammet var programmert til å luke ut slike feilpunsjinger for å unngå feilregistreringer eller for mange avkryssninger enn det som var tillatt, f.eks ved en feilavkryssning. I slike tilfeller settes verdien blank og det sjekkes manuelt opp på samme måte som tidligere beskrevet. Svakheten er at man kan krysse av feil verdier, uten av dette vil bli oppdaget med en gang, slik det vil ved en manuell punsjing. Eksempelvis ved at man fører opp 1 dyr på antall løyver man hadde til rådighet, og samtidig oppgir å ha felt 8 dyr. Dette kan enten være feilkryssing eller et utsalg av ulovlig jakt. For øvrig kan det på Hardangervidda ofte felles to dyr pr løyve, herav en kalv.

Styrken til optisk lesing er, i tillegg til å være svært arbeidsbesparende, at alle registrerte avkryssninger i den ferdig bearbejdet analysefila vil være 100% fri for punsjefeil. Det kan føyes til at det er første gang vi prøver optisk lesing isteden for manuell innlegging av besvarelser, og erfaringen er stort sett positiv, både hva gjelder kostnad og nøyaktighet.

2.2 Analyser

Data er analysert ved hjelp av analyseprogrammet SPSS versjon 11.5. Der det er rapportert om statistisk signifikant forskjell mellom grupper av jegere, er det en signifikans på minimum 95% eller bedre. Dette betyr at svarene aksepteres, og rapporteres som signifikante, dersom det er mer enn 95% statistisk sikkert.

På de fleste av spørsmålene i spørreskjemaet vi har benyttet *ordinale variable*, det vil si at de har en ordnet koding eller rangering som går i en bestemt skalaretning fra for eksempel "helt uenig" til "helt enig". Ved bruk av ordinale variable (på en skala fra eksempelvis 1-5) trenger det nødvendigvis ikke være samme "avstand" mellom f.eks verdiene 1(=helt enig) og 2(=delvis enig) til 4(=delvis uenig) og 5(=helt uenig). Respondenten har i våre undersøkelser måttet ta stilling til eller rangere en del utsagn og vurdert viktigheten av dette utsagnet på en skala fra eksempelvis 1-5. Strengt tatt skal man ikke beregne gjennomsnitt av ordinale variable, men dersom antall kategorier ikke er for få, vil man ved å beregne utvalgets *gjennomsnittscore*, få et godt inntrykk av hvilke syn eller kjennetegn som er mest typisk blant respondente i våre undersøkelser. Dette åpner for mer nyanserte tolkninger og analyser av datasettet enn dersom man hadde nyttet *dikotome variable* (ja/nei spørsmål). Et annet mål på spredningen blant svarene er *standardavviket* som betegnes SD. Standardavviket er et spredningsmål for de enkelte kasus sin spredning rundt gjennomsnittet. Stort standardavvik kan tilsi at det er stor uenighet eller stor ulikhet innad i utvalget på det aktuelle spørsmålet.

I tabeller der det er brukt ordinale variable i spørsmålsstillingen vil vi rapportere ytterpunktene på skalaene i forklaringsteksten over tabellen. Videre er gjennomsnittscoren oppgitt som standardverdi i tabellene. Det er også vanlig å rapportere antall som har besvart akkurat dette spørsmålet, i de tilfeller dette er rapportert er antall besvarelser gitt benevnelsen **N**.

Kji-kvadrat tester. I noen tilfeller hvor det har vært hensiktsmessig å se om det er sammenheng mellom dikotome variable og kategoriserte variabler (f.eks type grunn og alderklasser blant jegerne) har Kji-kvadrat tester blitt benyttet (Dytham 1999).

Variansanalyser. I de tilfeller der det er to kategorier (f.eks lokal og tilreisende jeger) som skal sammenlignes mhp gjennomsnittscore for ordinale variable er Independent samples t-test benyttet. I tilfeller hvor 3 eller flere kategorier skal sammenlignes mhp. gjennomsnittscore for ordinale variable er en-veis variansanalyse (ANOVA) med bonferronis korreksjon for multipl testing benyttet.

Faktoranalyse. Dette er en multivariat statistisk test som har sitt utgangspunkt i korrelasjonene mellom flere variabler og som på grunnlag av disse forsøker å konstruere nye dimensjoner som forklarer mest mulig av variansen i den opprinnelige observasjonen. En måte å forstå faktorløsningen på er å se på de nye faktorene som en underliggende struktur som ligger bak de observasjonene vi kan se direkte. Disse underliggende dimensjonene kan gi informasjon som man ikke kan se ut i fra de enkelte variablene hver for seg. Faktoranalysen er utført med varimaks rotasjon, dvs at den maksimerer variansen for hver enkelt faktor. Kaisers kriterium er benyttet, dvs at bare faktorer med egenverdi større enn 1 blir trukket ut (Afifi & Clark, 1990).

Reliabilitets analyser. Ved å benytte Chronbachs alpha kan en si noe om påliteligheten til et sett av spørsmål som slås sammen til en skala for å måle samme fenomen eller tema. Dette er et mål på reliabilitet (konsistens) i det som slås sammen og vil uttrykkes som en koeffisient som har verdier mellom 0 og 1. Dersom det er høy indre konsistens på spørsmålene i en skala vil alpha verdien nærme seg 1. Verdier lavere enn 0,6 ansees for å ikke være tilstrekkelig konsistente.

Korrelasjonsanalyser. I forbindelse med ønsker og behov for ulike former for tilrettelegging, har vi utført en korrelasjonsanalyse for å se om det er sammenhenger mellom ønsker om ulike former for tilrettelegging, overnatting og transport inn og ut av jaktområdene. Det er benyttet Pearsons korrelasjons-koeffisienter for å se på korrelasjon mellom de ulike variablene. Disse er testet på 95% signifikansnivå.

Odds-ratio. En Odds-ratio beregning (Mantel-Haenszels Odds-ratio estimat) er utført for delområdene på Hardangervidda (se tekst over), der vi har delt inn Hardangervidda villrein-område i fire delområder og beregnet sjansene for å felle rein i et gitt område, sammenlignet med de øvrige tre delområdene på Hardangervidda. Odds-ratio sier noe om forholdet mellom odds. Vi har her estimert sannsynligheten for å felle rein i et gitt område, sammenlignet med de tre andre delområdene (sammenslått til ett område). Dette estimatet er basert på utvalget av jegere fra Hardangervidda som er med i denne undersøkelsen og ikke på de endelige tallene fra årets jakt.

Segmenteringsanalyse. Med utgangspunkt i faktoranalyser for motiver for jakt (to komponenter ble dannet; rekreasjon og spenning) og holdninger til forvaltningsspørsmål (bl.a antall løyver pr. jeger) har vi utarbeidet et to-dimensjonalt koordinatsystem (verdidiagram) som viser gjennomsnittscore på komponenter (faktor-score) for de enkelte segmenteringsvariablene. Segmenteringsvariablene som er brukt er alder, kjønn, lokal-tilreisende, sivilstand, jaktområde (Hardangervidda- Forollhogna) og felt- ikke felt rein.

3 Resultater

3.1 Hvem er jegeren på Hardangervidda og Forollhogna?

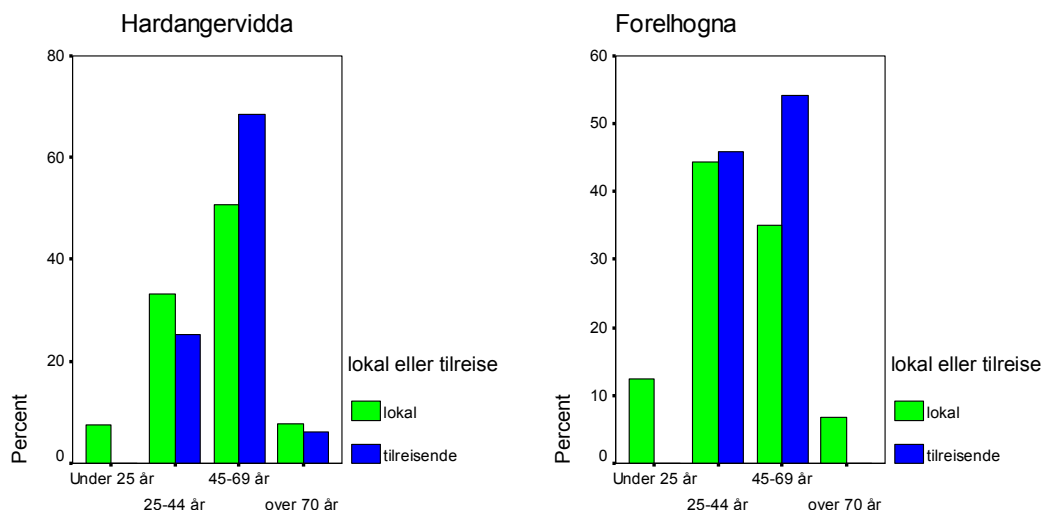
En generell karakteristikk av "gjennomsnittsjegeren" på Hardangervidda (**tabell 2**) er at det er en mann på 48 år som er fra lokalmiljøet. Vedkommende har gått på 3-årig videregående skole med vekt på yrkesfag. Av yrke driver han enten privat tjenesteyting/-næringsliv eller er håndverker (**tabell 6**). Han har ingen direkte familietilknytning til det området han jakter i, men har jaktet her i ca 20 år av sitt jegerliv. Det var den nærmeste familien som involverte han i jakt første gang (**tabell 3**).

I Forollhogna kan følgende karakteristikk av "gjennomsnittsjegeren" gis (**tabell 2**); Mann på 44 år, noe mindre sannsynlighet for vedkommende er gift enn jegerne på Vidda, er lokal jeger med større grad av familietilknytning til området han jakter i. Han har jaktet her i ca 15 år og av utdanning har han i likhet med Hardangerviddajegeren gått på 3-årig videregående skole med vekt på yrkesfag (**tabell 6**). Vedkommende er enten jord/skogbruker eller håndverker. Han ble første gang involvert i jakt gjennom familien eller på eget initiativ (**tabell 3**).

Tabell 2. Karakteristika over jegerne på Hardangervidda og i Forollhogna.

	Hardangervidda (n=510)	Forollhogna (n=185)
Alder	48 (17-85)	44
Andel menn	96,3%	91,4%
Sivilstand	Gift/samboende 81,6%	Gift/samboende 73,5%
Andel lokale jegere	75%	87%
Vanligste utdanning	3-årig videregående med vekt på yrkesfag	3-årig videregående med vekt på yrkesfag
Gjennomsnittlig antall år jaktet her	20 år	15 år

Det er gjennomgående svært få jegere som er i aldersgruppen under 25 år i begge områdene. Det er en noe høyere andel av de tilreisende jegerne som er i aldersgruppen 25-44 år i Forollhogna enn på Hardangervidda (**figur 1**). Dette kan skyldes at det er relativt dyrt å jakte i Forollhogna, sammenlignet med Hardangervidda. Det er nesten utelukkende lokale jegere som jakter på statsallmenningsgrunn i dette området. Tilreisende jegere blir dermed henvist til private jaktområder som ofte tar en høyere pris for fellingsløyvene. Andelen tilreisende jegere i Forollhogna er også relativt liten, 13% i vårt materiale. På Hardangervidda var det 25% tilreisende i vårt materiale. Det kan bemerkes at histogrammet over aldersfordelingen på tilreisende jegere på Hardangervidda (**figur 1**) er identisk med aldersfordelinger man vanligvis finner i bestander som er i ferd med å reduseres/dø ut (liten/dårlig rekruttering).



Figur 1. Aldersklasser på lokale og tilreisende jegerne som jaktet på Hardangervidda og i Forollhogna høsten 2002.

Tabell 3. Hvordan jegerene ble rekruttert til jakt. Antall (n)=693.

	Hardangervidda		Forollhogna	
	Lokal	Tilreisende	Lokal	Tilreisende
Gjennom nærmeste familie	240	41	83	6
Gjennom slektninger	18	9	4	0
Gjennom min nabo	6	1	6	0
Gjennom kamerater/venner	40	40	16	6
Gjennom jaktelag/foreninger	0	2	0	0
På eget initiativ	55	27	46	11

Familien er den viktigste årsaken til at respondentene for første gang blir involvert i jakt (**tabell 3**). For tilreisende jegere er venner og kjente en like viktig årsak til at man starter å jakte, som familien.

Omtrent 30% av de tilreisende jegerene på Hardangervidda kommer i hovedsak fra kommunene som ligger på Østlandet innenfor postnummer som ligger i Oslo-området, Østfold og Vestfold. 38% av jegerne kommer fra områder i Telemark (postnummer 3000-3999) mens 14% kommer fra Sør- og Sør-Vestlandet.

I Forollhogna er andelen tilreisende jegere svært liten i vårt materiale (n=24), men dette ser også ut til å være situasjonen generelt i dette området (Erik Ydse pers.medd.). Tilreisende jegerne kommer i all hovedsak fra Oslo-området og indre Østlandet, spesielt Hedmark fylke (87%), mens en liten andel (13%) er fra Sør-Trøndelag/Møre og Romsdal. Villreinjakten i Forollhogna er svært populær, også lokalt, sammenlignet med jakten på Hardangervidda. Det er også viktig å merke seg at over 50% av villreinarealet i Forollhogna er statsallmenninger og at det på disse områdene nesten utelukkende er lokale jegere, likedan i Dalsbygda jaktlag/jaktsameie og Vingelen næringsselskap prioriteres lokale jegere. Det er derfor en relativt liten andel av tilreisende jegere i Forollhogna på grunn av disse prioriteringene inne forvaltningen.

Av utdanning er det personer med 3 års yrkesfaglig utdanning som dominerer (42-43% i begge områdene). Andelen som har utdanning ut over høyskole/universitet over 4 års varighet er på hhv 16 og 12% for Hardangervidda og i Forollhogna. Hver respondent fra Hardangervidda var i gjennomsnitt medlem i 1,5 forening, mens det i Forollhogna var 1,6 foreninger i gjennomsnitt (**tabell 4**). De største forskjellene som fremkommer er at Hardangervidda har stort innslag av DNT medlemmer (Oslo-kanten?) og at Forollhogna jegerene har en større overvekt av

jegere med tilknytning til grunneierorganisasjoner. Ca 1/3 av jegerne i begge studieområdene oppgir at de er tilsluttet NJFF eller lokal jeger og fiskerforening (tabell 4).

Tabell 4. Oppslutning om ulike foreninger blant jegerne i de to studieområdene. Tall i % for hvert studie-område.

Foreningstype (N)	Hardangervidda (%)	Forollhogna (%)
Ikke tilknyttet forening (57)	19,0	16,8
Turistforening (24)	12,7	2,5
Naturvernforening (3)	1,2	0,6
NJFF/lokal jeger og fiskerforening (71)	22,2	22,4
Skogeierlag (37)	11,4	11,8
Grunneierforening (64)	16,4	23,6
Norges Bondelag / NB-Småbrukarlag (46)	11,4	17,3
Andre foreninger (17)	5,7	5,0
	100	100

Jakt på privat grunn vs statsallmenning

Betydelige deler av begge studieområdene er privat grunn (65 % på Hardangervidda, ca 50 % i Forollhogna). Det er en signifikant forskjell mellom gjennomsnittsalder på jegerne og type grunn de jakter på (Pearsons Chi- kvadrat test; 16,235, $p=0,001$, $df=3$). Yngre jegere jakter på oftere på statsgrunn, mens eldre, kanskje mer kjøpsterke personer jakter på privat grunn (tabell 5). Gjennomsnittsalderen for jegere på statsallmenninger er 44,7 år. På private sameier er gjennomsnittsalderen 46,5 år og på privat grunn hele 52,7 år.

Tabell 5. Prosentandel jegere i ulike aldersklasser som jakter på henholdsvis privat grunn og statsallmenning.

Aldersklasse (n)	Privat grunn (%)	Stats-allmenning (%)
Under 25 år (41)	24	76
25-44 år (208)	45	55
45-69 år (283)	56	44
Mer enn 70 år (40)	52	48

Signifikant forskjell mellom aldersklasser og type grunn (Kji-kvadrattest, $df=3$, 16,24, $p=0,001$)

Av tabell 6 fremgår yrkeskategorien til jegerne. På Hardangervidda er jegerens yrker dominert av privat næringsliv/tjenesteyting, håndverk og industri, samt offentlig tjenesteyting. I Forollhogna er jegerens yrker mer dominert av primærnæring og privat tjenesteyting, og håndverk og industriarbeid. Den typiske villreinjegeren fremstår i vår oversikt å komme fra yrkesgrupper som har sin basis i håndverk/industri og privat tjenesteyting/næringsliv.

Tabell 6. Fordeling av yrkeskategorier blant jegerene som deltok i undersøkelsen. Antall (N).

	Jaktområde		Total
	Hardangervidda	Forollhogna	
Privat tjenesteyting/næringsliv	104	27	131
Håndverk, industri, bygg/anlegg	90	25	115
Selvstendig innen jordbruk, skogbruk og fiske	50	35	85
Offentlig tjenesteyting	64	11	75
Pensjonist	47	11	58
Student/skoleelev	17	16	33
Undervisning/forskning	25	7	32
Kontor, salgs og kundeserviceyrker	14	6	20
Helse og omsorgsyrker	12	6	18
Annet, nemlig	11	2	13
Luft, sjø-, landtransport, post/telefon	9	3	12
Ansatt innen jordbruk, skogbruk og fiske	9	1	10
Hjemmевærende/omsorgsarbeid	0	1	1
Total	452	151	603

Hvilke andre viltarter jakter respondentene som er med i undersøkelsen ellers på? Blant reinsjegerne på Hardangervidda jaktes det i gjennomsnitt på 2,3 andre viltarter i tillegg til villreinen. Elg, hjort og rype er de dominerende artene for disse jegerne. Forollhogna-jegeren jakter i snitt på 2,6 andre viltarter med elg, rype og rådyr som de tre dominerende artene. Hjort var også en viltart som kom høyt opp på rangeringen i Forollhogna (**tabell 7**).

Tabell 7. Andre viltarter som villreinjegerne i tillegg jakter på. Tall i %.

Viltart	Hardangervidda (%)	Forollhogna (%)
Elg	62	74
Hjort	50	37
Rådyr	35	45
Rype	46	47
Rødrev	19	19
Bever	4	6
Skogsfugl	18	21
Mår/mink	9	6
Hare	25	27
Gjess/ender	6	6
Gaupe/Jerv	5	9
Annet småvilt	7	8

3.2 Jegerens jaktmåter, jaktatferd og fellingsresultat

De tilreisende jegerne på Hardangervidda jakter i gjennomsnitt i 8 dager, og de har i gjennomsnitt 6,5 løyver å jakte på (tabell 8). De feller i gjennomsnitt 4,3 rein per jeger. Ca. 80% av Hardangerviddajegerne felte rein under jakten i 2002 (**figur 2**). For hele Hardangervidda villreinområde var fellingsprosenten i 2002 56 % (Svein Erik Lund pers medd). Lokale jegere har 4,5 løyver å jakte på i snitt (tabell 8), mens det felles 2,38 rein av den lokale jegeren etter snaue 8 dagers jakt. Differansen mellom antall fellingsløyver tildelt og antall dyr felt er for begge kategorier i overkant av 2 dyr (**tabell 8**). Målt i antall felte rein/jaktdag feller tilreisende jegere 0,54 rein/dag, mens lokale jegere feller 0,3 rein/dag. For jegerne som jakter på statsallmenninger vil antall løyver vanligvis være to – fire dyr (jfr. tildelingspraksis), mens det på private områder vanligvis er langt flere løyver pr. jeger fordi det i mange tilfeller er mulig å leie terreng med all jakt- og fiskerett (ørret, småvilt og villrein) med tilhørende antall fellings-

tillatelser. Hvordan dette praktiseres konkret variere mye fra eiendom til eiendom mellom og innen studieområdene.

Gjennomsnittlig antall løyver er lavere for lokale enn hos tilreisende. Noe av forklaringen finnes i at det er en større andel lokale jegere som jaktet på statsgrunn, der ett – fire løyver pr. jeger er regelen.

Tabell 8. Gjennomsnittlig antall løyver og felling pr jeger.

	Hardangervidda (n=510)		Forollhogna (n=185)	
	Lokal	Tilreisende	Lokal	Tilreisende
Antall løyver	4,49	6,5	1,26	2,36
Antall felt	2,38	4,3	1,23	2,14
Differanse	2,11	2,2	0,03	0,22

I Forollhogna er antall rein den enkelte jeger kan felle betydelig lavere, med et snitt på 2,36 rein per tilreisende jeger og 2,14 felte rein i snitt for denne kategorien (**tabell 8**). Ca 90 % av de tilreisende jegerne i undersøkelsen felte rein. De tilreisende jakter i gjennomsnitt i 4 dager, mens de lokale jakter gjennomsnittlig i 3 dager. De lokale jegerne har 1,26 løyver i snitt å jakte på, mens de feller 1,23 rein i snitt (**tabell 8**). I alt 98,4% av de lokale jegerne feller rein (**figur 2**). Det er lokale jegere i Forollhogna som har den minste differansen mellom antall tildelte løyver og antall felte rein (**tabell 8**). Lokale jegere feller 0,4 rein/dag i snitt, mens tilreisende jegere feller 0,53 rein/dag.

Fellingsprosenten på Hardangervidda er forskjellig mellom delområdene: I vestområdet skytes 67,7% av de reinsdyra (løyvener) som jegerene i denne undersøkelsen hadde blitt tildelt, mens i nordområdet skytes 56,5% av tildelte dyr. I østområdet skytes kun 37,4% og i sør 66,6% av de tildelte dyra (**tabell 9**). Jegerenes egen vurdering av områdene de jakte i sammenfaller også med unntak av østområdet, som vurderes til å være bedre enn hva våre beregninger viser at det var høsten 2002 (**tabell 9**). Her er det viktig å minne om at dette bildet kan variere betydelig fra år til år, og at 2002 var et spesielt godt år særlig i Odda og Ullensvang, mens tilsvarende dårligere i særlig Tinn.

En annen måte å vurdere hvor gode de enkelte delområdene på Hardangervidda er jaktmessig, basert på resultatene fra de som var med i undersøkelsen høsten 2002, er å se på jaktsuksessen hos de som har jaktet i et gitt delområde og sammenligne med de som har jaktet i de øvrige delområdene på Hardangervidda. Man snakker da om en beregning av relativ sannsynlighet (Odds-ratio). Enkelt forklart kan det fremstilles slik: Hvor stor er sannsynligheten for at en jeger som jakter i et delområde av Hardangervidda, f.eks vestområdet (Odda, Ullensvang) feller rein, dersom man sammenligner med de tre andre jaktområdene på Hardangervidda? En beregning av disse forholdstallene ga følgende resultat: For en jeger som jakter i vestområdet er det 2,6 ganger så stor sannsynlighet for at vedkommende feller rein, i forhold til en som jakter på ett av de tre andre delområdene sett under ett. En jeger i nordområdene har bare 0,9 ganger sannsynlighet for å felle rein, sammenlignet med de tre andre delområdene sett under ett. Tilsvarende for østområdet er det kun 0,2 ganger sannsynlighet for at rein felles og i sørområdet er det 3,5 ganger sannsynlighet for at rein felles. Det er med andre ord sør- og vestområdet som gir de beste oddsene for å felle rein, mens nord- og østområdet gir de dårligste oddsene for å få skutt rein (se også **tabell 9b**).

Tabell 9a og b. Andel skutte dyr av antall tillatt felte (fellingsprosent) på Hardangervidda og i Forollhogna samlet (9a) og i ulike område på Hardangervidda (9b) i 2002. Jegerenes egne vurdering av jaktområdene er på en skala fra 1 (dårlig) til 3 (Godt).

Tabell 9a. Utnyttelsesgrad på Hardangervidda og i Forollhogna.

Område	Utnyttelsesgrad i %	Jegerenes egen vurdering av området (gjennomsnitt-score)
Forollhogna (samlet)	95,4%	2,91
Hardangervidda (samlet)	56,9%	2,24

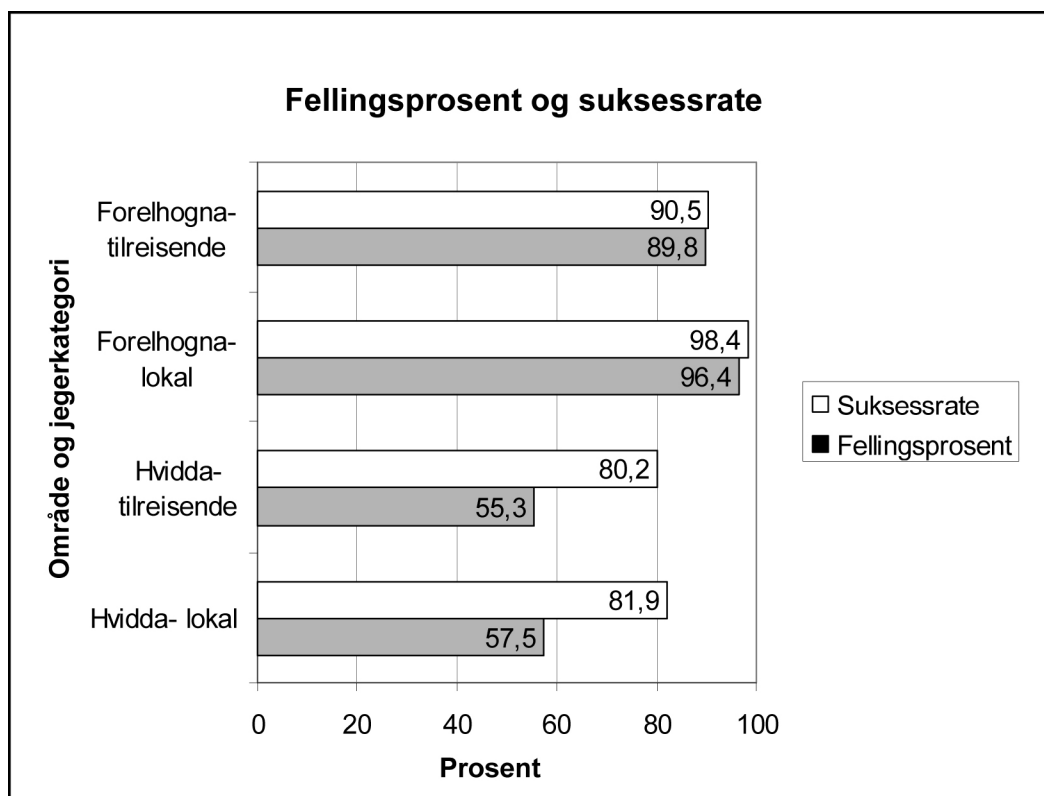
Tabell 9 b. Fellingsprosent innen delområdene på Hardangervidda i 2002.

	Fellingsprosent	Odds- ratio* estimat mellom delområdene på Hardangervidda	Jegerenes egen vurdering av området (gjennomsnitt-score)
Hardangervidda – vest	67,7%	2,596	2,27
Hardangervidda – nord	56,5%	0,905	2,13
Hardangervidda – øst	37,4%	0,235	2,16
Hardangervidda – sør	66,7%	3,504	2,52

* (Mantel-Haenszels Odds-ratio estimat)

Hvorvidt en jeger skyter rein eller ikke er også interessant, ikke bare i forhold til fellingsprosenten, men om jakten oppleves som mer eller mindre vellykket. Et måte å definere jaktsuksess på, er å se bort fra forholdet mellom antall felte rein og antall løyver, men kun å se om jegeren har felt rein eller ikke. Å felle en rein er tross alt bedre enn ingen rein og en jeger som har felt minst en rein inneværende sesong blir her definert til å ha hatt "jaktsuksess". Jaktsuksessen til de ulike jegerkategoriene i de to studieområdene blir i **figur 2** benevnt som suksessrate. Som man ser av figuren er suksessraten langt større enn hva fellingsprosenten alene tilsier, men først og fremst på Hardangervidda. Dette henger dels sammen med antall løyver den enkelte jeger er tildelt. Det er gjort skille på lokal og tilreisende jegere innen de to studieområdene.

Lokale jegere bruker i snitt en dag mindre på jakt enn tilreisende jegere (**tabell 10**). Antall fellingsløyver kan muligens også forklare noe av denne forskjellen, siden de lokale har færre løyver i snitt. Majoriteten av jegerne tar fri på hverdager i forbindelse med villreinjakten. De fleste jakter ikke mer enn tre helger. Kortere turer på dagtid/ettermiddag og turer på kort varsel knyttet til info om at det er rein i lettilgjengelig jaktområde var mest utbredt i Forollhogna (**tabell 10**).



Figur 2. Fellingsprosent og suksessrate for lokale og tilreisende jegere i de to studieområdene. Suksessrate er beregnet ut i fra om man har felt rein eller ikke.

Tabell 10. Tidsbruk og innsats under jakten i studieområdene

Tidspunkt	Hardangervidda		Forollhogna	
	Lokal	Tilreisende	Lokal	Tilreisende
Gjennomsnittlig antall jaktdager totalt	7,92	7,98	3,02	4,09
Tok fri på ukedager for å jakte	170	74	52	17
Jaktet mindre enn 3 helger til sammen.	93	37	59	8
Jaktet mellom 3-5 helger til sammen.	84	21	9	3
Jaktet lengre sammenhengende perioder (> 7 dager)	69	23	6	1
Jaktet kun når jeg visste det var rein i et område som er lett tilgjengelig.	44	10	72	6
Jaktet om ettermiddagen, etter at jeg var ferdig på jobb/skole.	11	0	30	0
Jaktet hver helg under reinsjakten.	9	4	1	1

Tabell 11. Jaktstrategier. Gjennomsnittscore på en skala fra 1 -5 hvor 1 betyr "Ikke benyttet" og 5 betyr "mye benyttet". Gjennomsnittscore og signifikante forskjeller mellom jegergruppene er vist.

Strategi	Total utvalget	Hardangervidda (Scoreverdi)		Forollhogna (Scoreverdi)	
		Lokal ^a	Tilreisende ^b	Lokal ^c	Tilreisende ^d
Sitter og venter/speider på egnede utsiktspunkter ute i fjellet	4,02	4,05	4,02	3,97	3,86
Jakter i forskjellige områder ut i fra værtype, vindretning og kunnskap om reinens trekkemønster	3,92	3,91	3,62 ^c	4,18 ^b	3,95
Går aktivt rundt i terrenget og ser etter rein	3,90	3,94	3,78	3,90	3,96
Ringer dyremeldingstjenesten, Villreintelefonen eller oppsynets døgntelefon for å høre hvor det er dyr før jeg drar ut på jakt	2,73	2,73 ^b	3,11 ^{a,c}	2,42 ^b	2,74
Satser på å få mest mulig overgangsavtaler me rettighetshaverne, slik at jeg kan jakte over et større område	2,09	1,99	2,08	2,28	2,5
Ber andre jegere felle dyr for meg hvis de får muligheten til det	1,53	1,69 ^{c,d}	1,82 ^{c,d}	1,03 ^{a,b}	1,00 ^{a,b}
Sitter på utsiktspunkter nær vei eller i bilen	1,23	1,14 ^c	1,05 ^{c,d}	1,53 ^{a,b}	1,45 ^b

^a signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^a i kolonneoverskriften (lokal jeger Hardangervidda) og den jegerkategorien som har ^a angitt etter gjennomsnittscoren

^b signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^b i kolonneoverskriften (tilreisende jeger Hardangervidda) og den jegerkategorien som har ^b angitt etter gjennomsnittscoren

^c signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^c i kolonneoverskriften (lokal jeger Forollhogna) og den jegerkategorien som har ^c angitt etter gjennomsnittscoren

^d signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^d i kolonneoverskriften (tilreisende jeger Forollhogna) og den jegerkategorien som har ^d angitt etter gjennomsnittscoren.

Enveis variansanalyse med Bonferronis korreksjon (ANOVA, $p < 0,05$)

Totalt sett er det å sitte og vente på egnede utsiktspunkter ute i fjellet som er den mest forekommende jaktstrategien blant jegerne (**tabell 11**). Derneft jakter man i områder ut i fra værtype, vindretning og kunnskap om reinens trekkemønster, som tredjevalg kommer det å gå aktivt rundt i terrenget for å se etter rein. De minst benyttede jaktstrategiene er å sitte på utsiktspunkter nær vei eller i bilen, samt å be andre jegere felle rein for seg, dersom de får muligheten til det. At andre feller dyr for en er imidlertid mer vanlig på Hardangervidda.

Det er opplysninger fra andre jegere og fra fjelloppsynet om hvor reinen står som er de mest benyttede informasjonskildene for jegerne i begge områdene (**tabell 12**). På Hardangervidda er dyremeldingstjenesten noe mer benyttet enn i Forollhogna. Jegerne på Hardangervidda ønsker også internettsider om hvor reinen står eller hvor det har blitt felt rein dagen før.

Tabell 12. Jegernes bruk av ulike informasjonskilder under villreinjakt (N = 685).

Påstand	Hardangervidda (scoreverdi)	Forollhogna (scoreverdi)
Jegerkamerater som kommer ned fra fjellet og sier i fra hvis de har sett rein/vet det er dyr i et område.	3,59	3,71
Ring dyremeldingstjenesten/ villreintelefonen og få beskjed om hvor reinen står eller hvor det har blitt felt rein dagen før.	3,38	2,98
Fjellopsynet bør være tilgjengelig for kontakt under hele jakten, slik at du kan spørre dem om hvor det er rein, og eventuelt andre problemstillinger i forbindelse med jakten.	3,31	3,32
Et utbygd mobilnett som gjør det mulig til en hver tid å ringe til jegere som er ute i terrenget for å få vite hvor dyrene står.	2,47	2,00
Internettsider som beskriver hvor dyra står eller forteller om hvor det har blitt felt rein dagen før.	2,46	1,79
SMS-tjeneste som du kan abonnere på; sender deg oppdaterte meldinger med stedsnavn om hvor reinen står.	1,74	1,54
SMS- tjeneste som du kan abonnere på som sender deg GPS (UTM)- koordinater med ferske dyreobservasjoner/felling.	1,66	1,46

Tabell 13. Avstand fra offentlig veg til yttergrensen for jaktområdet for jegere i ulike områder på Hardangervidda (km).

Hardangervidda		Gjennomsnitt	Max	Min	N
Vest		30	65	2	124
Nord		26	99	1	117
Øst		28	90	0	161
Sør		26	80	1	95

På Hardangervidda sett under ett er gjennomsnittlig avstand til offentlig vei 27,5 km. I Forollhogna i gjennomsnittet på 17,5 km. Som det fremgår av tabell 13 er maksimumsverdiene på Hardangervidda i enkelte tilfeller opp mot 80-100 km. Laveste maksimalverdi når det gjelder tilgjengelighet finnes i områdene vest på Hardangervidda. Maksverdi når det gjelder avstand fra offentlig veg i Forollhogna er 60 km.

3.3 Jegerens motiver for å jakte rein

Jegernes motiver for å jakte rein varierer litt mellom to områdene og mellom jegere med ulike kjennetegn. For totalutvalget er de klart viktigste motivene at jakten gir flotte naturopplevelser og at man jakter for rekreasjonens skyld (**tabell 14**). Dette er velkjente motiver for å drive jakt. Videre gir jakten tid til sosialt samvær med jegervenner og mosjon/fysisk aktivitet. De minst uttalte motivene er at man jakter for å foredle og selge kjøttet videre og at man jakter for å skaffe seg et flott trofé.

Tabell 14. Gjennomsnittscore på motiver for å jakte rein hos henholdsvis lokale og tilreisende jegere. Skala fra 1-5 hvor 5 betyr meget viktig. Gjennomsnittscore og signifikante forskjeller mellom jegergruppene er vist.

Påstand	Total utvalget	Hardangervidda		Forollhogna	
		Lokal ^a (375)	Til ^b (126)	Lokal ^c (159)	Tilreisende ^d (24)
Jeg jakter rein fordi det gir meg flotte naturopplevelser.	4,56	4,49	4,69	4,58	4,78
Jeg jakter rein for rekreasjonens skyld – det gir avkopling, frihetsopplevelse og ro.	4,49	4,45 ^b	4,66 ^{a,c}	4,42 ^b	4,79
Jeg jakter rein fordi det gir trivsel i lag med gode jegervenner (sosialt samvær).	3,91	4,02 ^c	4,26 ^c	3,38 ^{a,b}	3,75
Jeg jakter villrein fordi det medfører fysisk aktivitet og mosjon.	3,83	3,81	3,94	3,73	4,21
Jeg jakter for å kjenne spenningsfølelsen det gir.	3,47	3,43	3,47	3,50	3,79
Jeg jakter rein på grunn av kjøttet (matauk).	3,22	3,40 ^b	2,64 ^{a,c}	3,28 ^b	2,83
Jeg jakter rein fordi det gir meg en følelse av mestring.	2,12	2,10	2,18	2,06	2,63
Jeg jakter rein fordi mine venner/naboer gjør det.	1,74	1,83 ^c	1,75	1,52 ^a	1,75
Jeg jakter rein for å skaffe meg et flott trofé å ha på veggen (f.eks geviret av en stor bukk).	1,47	1,31 ^{c,d}	1,34 ^{c,d}	1,78 ^{a,b,d}	2,54 ^{a,b,c}
Jeg jakter rein for å foredle og selge kjøttet videre	1,25	1,30	1,14	1,23	1,17

^a signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^a i kolonneoverskriften (lokal jeger Hardangervidda) og den jegerkategorien som har ^a angitt etter gjennomsnittscoren

^b signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^b i kolonneoverskriften (tilreisende jeger Hardangervidda) og den jegerkategorien som har ^b angitt etter gjennomsnittscoren

^c signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^c i kolonneoverskriften (lokal jeger Forollhogna) og den jegerkategorien som har ^c angitt etter gjennomsnittscoren

^d signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^d i kolonneoverskriften (tilreisende jeger Forollhogna) og den jegerkategorien som har ^d angitt etter gjennomsnittscoren.

En veis variansanalyse med Bonferronis korreksjon (ANOVA, $p < 0,05$)

Hovedrekkefølgen for motivene er stort sett den samme for jegere i de to områdene. Forskjeller som er signifikante mellom studieområdene (Independent samples t-test, $p < 0,05$) finner man i disse utsagnene: Jegerne på Hardangervidda jakter rein mer på grunn av at venner/naboer gjør det, enn jegerne i Forollhogna (score 1,85-1,55). Jegerne i Forollhogna er mer opptatt av trofe-motivet enn de som jakter på Hardangervidda (score 1,88-1,32). Jegerne på Hardangervidda har høyere gjennomsnittscore på at de jakter rein fordi det gir trivsel i lag med jegervenner (sosialt samvær) enn de i Forollhogna (score 4,08-3,42).

Ser man på resultatene (gjennomsnittscoren) innen de to studieområdene og splitter opp dataene på lokale og tilreisende jegere, ser man at på Hardangervidda er de lokale jegerne mer opptatt av jakt som matauk, enn tilreisende jegere (**tabell 14**). Ellers er de tilreisende jegerne på Hardangervidda noe mer opptatt av trivsel, naturopplevelse, mosjon, rekreasjon og avkobling enn de lokale jegerne. De lokale har høyere gjennomsnittscore på følgende motiver: matauk, foredle og selge kjøtt og at de jakter fordi venner/naboer gjør det.

I Forollhogna finner man nesten samme tendens. De tilreisende jegerne er noe mer fokusert på naturopplevelse og rekreasjon, mens trofémotivet slår langt sterkere ut her blant de tilreisende og er den faktoren som har størst differanse mellom lokale og tilreisende jegere. Like-dan slår fysisk aktivitet og mosjon sterkere ut for de tilreisende enn for de lokale. De lokale er mer fokusert på jakt som matauk. Signifikante motivforskjeller er vist i **tabell 14**.

Faktoranalyse

For hele materialet samlet gir en faktoranalyse følgende kategorisering av jegermotivene: Det dannes to grupper av motiver. Gruppe 1 samler motiver for rekreasjon, naturopplevelse og mosjon, mens gruppe 2 samler motiver for spenning, mestring og trofe-orientering (**tabell 15**). Chronbacs alfa-koeffisienten (konsistens i variablene som tilhører den enkelte faktor) er for gruppe 1 på 0,60, mens for gruppe 2 er samme verdi 0,51, hvilket er noe lavt. En koeffisient på under 0,6 er så vidt innenfor akseptable grenser. Samlet sett ga denne faktoranalysen liten grad av anvendbarhet, så vi valgte å ikke gå videre med denne analysen og heller splitte opp dataene på de to studieområdene og foreta en ny faktoranalyse på hvert av studieområdene.

Tabell 15. Faktoranalysen på jaktmotiver for hele jegerutvalget. De to tydeligste (av fire) faktorkomponenter er vist.

	Component	
	1	2
Jeg jakter rein for rekreasjonens skyld - det gir avkopling, frihetsopplevelse og ro.	0,741	-0,070
Jeg jakter rein fordi det gir trivsel i lag med gode jegervenner (sosialt samvær).	0,668	-0,020
Jeg jakter rein fordi det gir meg flotte naturopplevelser.	0,714	0,169
Jeg jakter villrein fordi det medfører fysisk aktivitet og mosjon.	0,573	0,219
Jeg jakter for å kjenne spenningsfølelsen det gir.	0,299	0,687
Jeg jakter rein for å skaffe meg et flott trofé å ha på veggen (f.eks geviret av en stor bukk).	-0,166	0,646
Jeg jakter rein fordi det gir meg en følelse av mestring.	0,140	0,748

Faktoranalyse på det enkelte studieområdet

To faktoranalyser, en for hver av jegerne på hhv. Hardangervidda og Forollhogna viser at motivstrukturen blir noe forskjellig. På Hardangervidda skiller det seg ut tre hovedmotiv:

1. Rekreasjon, naturopplevelse og trivsel
2. Trofe-mestring-spenning
3. Matauk og foredle/videre selge kjøtt

Disse tre motivkategoriene på Hardangervidda forklarer 50% av variansen i materialet, dette er i underkant av hva man bør forvente dersom faktorene hver for seg skal være konsistente og entydige.

Faktor 1 samler ledd knyttet til de mer allmenne rekreasjonsverdiene for denne jakten. Faktor 2 viser en mer sportsjegeraktig holdning og samler motiver knyttet til spenning og eget selvbilde. For denne motivtypen er ikke kjøttutbyttet avgjørende, men prestasjonene i forkant av fellingen, i overlistingsfasen. Faktor 3 har sannsynligvis sammenheng med forvaltningspraksisen på Hardangervidda. Mange løyver pr jeger (6,5 løyver i snitt) fører til at noen jegere ikke har behov for alt kjøttet og dermed videreforedler og selger kjøttet videre.

I Forollhogna dannes det fire motivgrupper som til sammen forklarer 60% av variansen. De fire gruppene er:

1. Mosjon-avkobling-naturopplevelse
2. Trivsel – jakter fordi venner gjør det
3. Mestring-spenning og videreforedle kjøtt for salg (negativ ladning)
4. Matauk

Faktor 1 faller inn under de tradisjonelle rekreative motivene for å drive jakt. Faktor 2 har også et visst innslag av trivsel og sosialt aspekt ved seg. Faktor 3 ser ut til å være mer sportsmotivert der kjøttet i seg selv ikke betyr så mye, men at opplevelsen i forkant av fellingen som er det viktigste (overlistingsfasen). Da virker det også logisk at leddet "videreforedling" havner her med negativ ladning. Faktor 4 er en ren mataukfaktor.

Årsaken til at vi får ulike faktorløsninger i de to områdene skyldes i hovedsak at skalaene som er brukt er generelle og ikke særlig godt uttestet, det gir utslag i form av ustabile faktorløsninger og relativt lavt forklart variasjon.

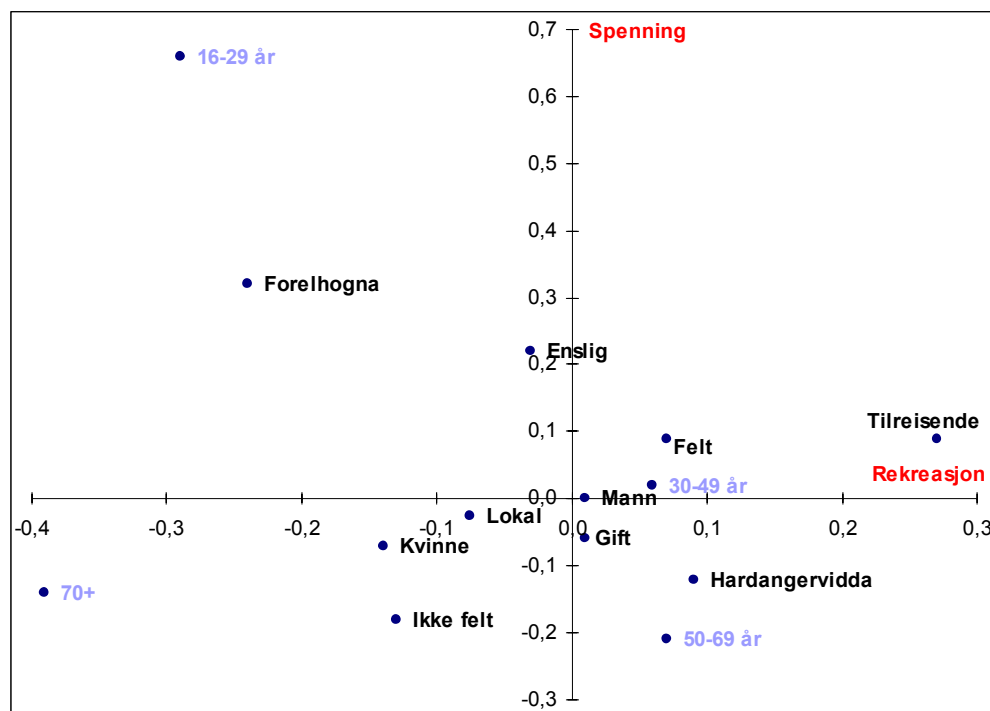
3.4 Jegertyper – sammenhenger mellom motiver, jegerkjennetegn og utbytte

Vi har sett at de tre klart viktigste motivene jegerne oppgir som begrunnelse for at de jakter rein knytter seg til naturopplevelse, rekreasjon/avkobling og spenningsrelaterte motiver (kap. 3.3). Mens naturopplevelsesmotivet er omtrent like viktig for alle jegergrupper, er det noe større variasjon for de to andre hovedmotivene. Ved å sammenligne gjennomsnittsverdiene av faktorscorer for motiv - dimensjonene "rekreasjon" og "spenning" under reinsjakt, kan det presenteres et to-dimensjonalt verdidiagram. Så kan vi plassere inn jegerne, med skille på ulike segmenteringsvariable, for å se hvordan ulike jegere legger ulik vekt på disse to hovedmotivene (**figur 3**). Dette er gjort ved å sette opp gjennomsnittscoren for faktorladningene i et koordinatsystem (verdidiagram) med rekreasjonsdimensjonen på x-aksen og spenningsdimensjonen på y-aksen. Man kan dermed tolke de ulike jegersegmentenes vektlegging av disse to motivene etter hvordan de innplasseres langs de to verdiaksene.

Når det gjelder *spennings*-dimensjonen kan vi lese at jegerne i Forollhogna legger større vekt på spenning enn de på Hardangervidda (**figur 3**). Likedan er jegere med sivilstand enslig mer spenningsorienterte enn gifte/samboende jegere, og tilreisende jegere er mer spenningsorienterte enn lokale jegere. De som har felt rein er også mer spenningsorienterte enn de som

ikke har felt rein. Mellom kjønnene er det mindre forskjeller, men menn noe er mer spenningsorienterte enn kvinner. Tilsvarende legger Hardangerviddajegerne og tilreisende jegere større vekt på rekreasjonsaspektene enn Forollhognajegerne og lokale jegere. Dersom man har felt en rein, er man plutselig også blitt mer rekreasjonsorientert, enn en som ikke har felt rein. Dette er en interessant observasjon. Menn er også noe mer opptatt av rekreasjonsdimensjonen enn hva kvinner er (**figur 3**). Alder er kanskje den variabelen som gir størst variasjon i betydningen av disse to hovedmotivene. Aldersgruppen 16-29 år er veldig spenningsorientert, og nokså lite opptatt av rekreasjonsdimensjonen. Jegere mellom 30-49 år er et mindre spenningsorientert, men mer opptatt av rekreasjonsdimensjonen. Aldersgruppen 50-69 år er noe mer opptatt av rekreasjonsdimensjonen enn yngre aldersgrupper, men samtidig minst opptatt av spenningsdimensjonen av samtlige aldersgrupper. Jegere over 70 år (70+) er nokså like den forrige aldersgruppen når det gjelder spenningsdimensjonen, og minst opptatt av samtlige aldersgrupper når det gjelder rekreasjonsdimensjonen (**figur 3**). De eldste jegerne legger altså relativt sett liten vekt på både spennings- og rekreasjonsaspektene ved jakt. Dette viser at ulike jegere i noen grad legger vekt på ulike sider ved jakten, noe som både grunneiere og forvaltning bør merke seg i for eksempel utforming av jaktregler og jaktprodukter, og i eventuell markedsføring.

Figur 3. Gjennomsnittscore på faktorladninger for rekreasjonsdimensjonen og spenningsdimensjonen for ulike aldersgrupper og segmenter av jegerne.



3.5 Jegerens holdninger til forvaltning av villreinjakten

I dette kapitlet presenterer vi resultatene fra en lang rekke spørsmål, stilt med ønske om å kartlegge villreinjegeres holdning til generelle forhold rundt villreinjakten og forvaltningen av denne. Er jegeren fornøyd med tilgangen han/hun har til villreinjakt? Er dagens system for prissetting fornuftig? Vi beskriver også villreinjegeres holdninger til forvaltning, oppsyn og forskning, samt mening om ulike forvaltningsmålsetninger; størrelse på vinterbestand i det aktuelle jaktområde, kvotestørrelse og sammensetning, overgangsavtaler med mer. Vi har også forsøkt å kartlegge om det er tegn som tyder på at jegerne endrer sin utøvelse av villreinjakten.

Prissetting og adgang til villreinjakt

Forskrift om korttyper og prisrammer for fiske, småvilt- og villreinjakt i statsallmenning av 17. april 2001 (med hjemmel i fjellovens § 5), legger grunnlaget for å skille på pris på villreinjakt for tilreisende og lokale jegere. Så lenge ikke prisen overstiger den øvre prisrammen så kan prisen for villreinjakt for utenbygdsboende overstige prisen for innenbygdsboende med inntil det dobbelte” sier forskriften. At lokale jegere både får enklere adgang og lavere pris på villreinjakt på statsallmenninger gir store, signifikante utslag mellom lokale og tilreisende jegere (**tabell 16**). De lokale er naturlig nok fornøyd med at det er slik, mens det er mindre begeistring for dette blant de tilreisende. Den største forskjellen mellom gruppene lokale og tilreisende jegere finner man på Hardangervidda. Tilreisende ser ut til å ha større aksept for at de lokale slipper lettere til, enn forståelse for de store prisforskjellene. Forskjellen er signifikant mellom gruppene og differansen er størst på Hardangervidda.

Tabell 16. Gjennomsnittscore og signifikans på spørsmål om pris og tilgang til jakten. skala 1=helt uenig, 5 =helt enig. Gjennomsnittscore og signifikante forskjeller mellom jegergruppene er vist.

Utsagn	Hele utvalget	Hardangervidda		Forollhogna	
		Lokal ^a	Tilreisende ^b	Lokal ^c	Tilreisende ^d
Lokale jegere bør fortsatt ha fortrinnsrett på villreinjakt i statsallmenningene.	4,27	4,7 ^{b,d}	2,74 ^{a,c}	4,63 ^{b,d}	3,04 ^{a,c}
Statsallmenninger burde ta forskjellig pris av lokale og tilreisende jegere for fellingsløyvene på rein.	3,68	4,19 ^{b,d}	2,05 ^{a,c}	3,99 ^{b,d}	2,33 ^{a,c}
Prisen på fellingsløyver er bra tilpasset sjansen for å felle dyr.	3,28	3,1 ^c	3,01 ^c	3,93 ^{a,b}	3,29
Jeg synes at villreinjakt er dyrt.	2,82	2,8 ^d	2,92	2,68 ^d	3,58 ^{a,c}
Det bør være et to-pris system på villreinjakten; først betaling for løyve og så betaling for dyrets vekt etter fast pris.	2,78	2,24 ^{c,d}	2,58 ^{c,d}	4,06 ^{a,b}	4,00 ^{a,b}
For å unngå at de største bukkene skytes, bør det være et progressivt prissystem der kiloprisen du betaler for kjøttet øker med økende vekt på dyret du skyter.	2,66	2,17 ^{c,d}	2,44 ^{c,d}	3,86 ^{a,b}	3,54 ^{a,b}
Prisen for fellingsløyver bør bestemmes av markedet.	2,01	1,88 ^b	2,37 ^a	2,01	2,25

^a signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^a i kolonneoverskriften (lokal jeger Hardangervidda) og den jegerkategorien som har ^a angitt etter gjennomsnittscoren

^b signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^b i kolonneoverskriften (tilreisende jeger Hardangervidda) og den jegerkategorien som har ^b angitt etter gjennomsnittscoren

^c signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^c i kolonneoverskriften (lokal jeger Forollhogna) og den jegerkategorien som har ^c angitt etter gjennomsnittscoren

^d signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^d i kolonneoverskriften (tilreisende jeger Forollhogna) og den jegerkategorien som har ^d angitt etter gjennomsnittscoren.

Enveis variansanalyse med Bonferronis korreksjon (ANOVA, $p < 0,05$)

En tilreisende jeger i Forollhogna betaler i snitt 3 ganger så mye for jakt som en lokal jeger. Dette gir også signifikant utslag mellom lokale og tilreisende jegere på utsagnet ”jeg synes villreinjakt er dyrt”. Det er kun de tilreisende i Forollhogna som er enige i dette utsagnet. Man finner ikke samme forskjell blant jegerne på Hardangervidda som i snitt betaler 2,4 ganger så mye for fellingsløyvene som lokale jegere. Når det gjelder den generelle prissettingen på jakt-

løyver så synes lokale jegere i Forollhogna at denne prisen samsvarer godt med sjansen for å felle dyr, ellers forholder andre jegere seg nøytrale til dette utsagnet. Jegere i Forollhogna er positive til å innføre et to-pris system der en først betaler grunnpris og deretter betaler for dyrets vekt etter en fast pris. De støtter også utsagnet om at et progressivt prissystem vil redusere presset på de største bukkene. Villreinjegere på Hardangervidda er uenig i begge disse utsagnene og støtter altså ikke innføring av toprissystem. Det er enighet om at den framtidige prisen på villrein jakt ikke skal bestemmes av markedet i begge studieområdene.

Forvaltning av villrein, kvoter og utøvelse av jakt

Villreinjegeren synes selv at han/hun får være med å påvirke bestandsforvaltningen av villrein. Villreinjegere i Forollhogna mener at de har noe mer innflytelse på forvaltningen enn jegerne på Hardangervidda. Det kommer likevel fram at de gjerne ønsker seg mer ansvar når det gjelder å oppnå de målsetningene som er satt for forvaltningen av villreinstammene. Det er støtte til utsagn både om at villreinen bør forvaltes etter økologiske prinsipper (noe som ville innebære at kvoten ville inneholde mer kalv og flere dyr med lavere vekt) og at stor kjøttavkastning er viktig. Det er støtte til at forskning på villrein er nødvendig for en målrettet forvaltning av villreinen. Tilliten til forskningsresultater som presenteres var noe større hos tilreisende villreinjegere enn blant lokale jegere. Lokale jegere på Hardangervidda har minst tillitt til forskningen. Villreinjegere på Hardangervidda er relativt nøytrale til forskningsresultater som presenteres, mens villreinjegere i Forollhogna har signifikant større tillitt til de resultatene som presenteres (**tabell 17**).

Det er bred enighet blant både lokale og tilreisende villreinjegere at det er viktig med en stabil villreinstamme, som gir forutsigbarhet for tildeling av dyr hver år. Det er en tendens til at villreinjegere foretrekker dyr av høy kvalitet framfor stor kvote. Dette ser ut til å være litt viktigere for tilreisende jegere enn for lokale. Jegerne vil heller skyte to mindre dyr framfor en stor bukk. Gjennomgående så er det ikke tro på at kun ett fellingsløyve per jeger vil sikre en større fellingsprosent. Det er særlig stor motstand mot dette utsagnet blant villreinjegere på Hardangervidda. Det er ikke noe mål for villreinjegere at villreinstammene i de to områdene skal forvaltes slik at det blir flere trofédyr i stammen. Jegere på Hardangervidda er også sterkt i mot at det skytes bukk etter brunst-start, mens det i Forollhogna var flere jegere som var positive til dette.

Det synes som om villreinjegerne er fornøyde med ordningen med overgangsavtaler som finnes både på Hardangervidda og i Forollhogna. Det er et moderat ønske om at det bør være mulig å overføre fellingsløyver mellom ulike vald også etter muntlig avtale. Dette er særlig uttrykt blant villreinjegere på Hardangervidda. Ønske om puljejakt, som ett tiltak for å kunne slippe til nye jegere dersom felling ikke har skjedd, er noe høyere hos jegere som jakter villrein i Forollhogna, enn på Hardangervidda. Jegere i Forollhogna er betraktelig mer positive til å selge enkle kalvekort som et virkemiddel for å sikre at kalvene også blir tatt ut av bestanden, enn jegere på Hardangervidda. Det er ikke et ønske blant villreinjegere at det bør bli flere villreinjegere, derfor er det heller ikke støtte for en forvaltning med det som målsetning eller et kortsalg som gir kun ett løyve per jeger (flere jegere). Stor spredning av fellingstillatelsene på mange jegere er mer akseptabelt blant Forollhognajegerne enn på Hardangervidda. Dette har trolig sammenheng med at dette allerede er praksis i dette området.

Tabell 17. Jegerenes syn på forvaltning av villreinen. Skala fra 1 "Helt uenig" til 5 "Helt enig". Gjennomsnittscore og signifikante forskjeller mellom jegergruppene er vist.

	Hele utvalget	Hardangervidda		Forollhogna	
		Lokal ^a	Tilreis ^b	Lokal ^c	Tilreis ^d
Forskning på villrein er nødvendig for en målrettet forvaltning av villreinen.	3,96	3,68 ^{b,c,d}	4,42 ^a	4,21 ^a	4,50 ^a
Villreinjegerne påvirker bestandsforvaltningen.	3,71	3,58 ^c	3,72	3,97 ^a	4,05
Villreinbestanden bør forvaltes slik at man sikrer størst mulig avkastning i form av kjøtt.	3,25	3,14	3,22	3,48	3,38
Villreinen burde forvaltes etter økologiske prinsipper (naturlig sammensetning av dyr); innebærer at kvoten ville inneholde mer kalv og flere dyr med lavere vekt.	3,22	3,07 ^b	3,45 ^a	3,32	3,71
Jeg har liten tillit til forskningsresultatene på villrein.	3,00	3,33 ^{c,d}	2,96 ^{c,d}	2,29 ^{a,b}	2,00 ^{a,b}
Forvaltningsapparatet overlater for mye ansvar til jegeren når det gjelder å oppnå målsetninger for forvaltning av villreinbestandene.	2,21	2,21	2,16	2,25	2,14
Jeg ønsker forutsigbarhet i villreinjakten (stabil bestand) – slik at jeg er sikret å få tildelt dyr hvert år.	4,18	4,24 ^c	4,24	3,97 ^a	4,41
Det bør være forbudt å skyte bukk etter brunst-start.	3,88	4,05 ^c	3,97 ^c	3,46 ^{a,b}	3,32
Jeg fortrekker en liten kvote og dyr av høyere kvalitet.	3,28	3,23	3,44	3,21	3,68
Jeg ønsker å skyte to mindre dyr fremfor en stor bukk.	3,23	3,27 ^c	3,60 ^c	2,77 ^{a,b}	3,33
Kun ett løyve pr jeger ville sikre større fellingsprosent.	2,19	1,68 ^{c,d}	1,93 ^{c,d}	3,58 ^{a,b}	3,33 ^{a,b}
Villreinbestanden bør forvaltes slik at den inneholder flere trofé-dyr.	1,81	1,59 ^{c,d}	1,79 ^{c,d}	2,27 ^{a,b}	2,46 ^{a,b}
Det er tilstrekkelig med overgangsavtaler mellom de ulike valdene i det området jeg jakter.	3,45	3,34 ^c	3,07 ^c	3,91 ^{a,b}	3,62
Det bør være mulig å overføre fellingsløyver mellom ulike vald etter muntlig avtale.	3,38	3,68 ^c	3,86 ^c	2,23 ^{a,b,d}	3,30 ^c
Rullering av fellingsløyver bør være mulig; slippe til nye jegere, dersom felling ikke har skjedd (puljejakt).	2,89	2,83	2,81	3,04	3,18
Kalvekort burde selges separat for å sikre at kalvene også blir tatt ut av bestanden.	2,80	2,38 ^{c,d}	2,58 ^{c,d}	3,84 ^{a,b}	4,19 ^{a,b}
Villrein bestanden bør forvaltes slik at man sikrer flest mulig jaktløyver, slik at flere får tilgang på jakt.	2,59	2,38 ^{b,c,d}	2,75 ^a	2,86 ^a	3,32 ^a
Jeg foretrekker at det ble tildelt kun ett løyve pr jeger slik at det var mulighet for flere jegere å jakte villrein.	2,33	1,65 ^{c,d}	1,92 ^{c,d}	4,03 ^{a,b}	3,92 ^{a,b}
Man burde kunne jakte rein helt til kvoten er fylt (utvide jakttiden etter behov).	2,14	1,86 ^{c,d}	2,24 ^{a,d}	2,58 ^a	3,21 ^a
Dersom fellingsprosenten er lav etter avsluttet jakt, så bør det settes inn profesjonelle jegere for å sikre avskyting; en stabil vinterbestand av villrein.	1,55	1,34 ^{b,c,d}	1,66 ^d	1,86 ^{a,d}	2,52 ^{a,b,c}

- ^a signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^a i kolonneoverskriften (lokal jeger Hardangervidda) og den jegerkategorien som har ^a angitt etter gjennomsnittscoren
- ^b signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^b i kolonneoverskriften (tilreisende jeger Hardangervidda) og den jegerkategorien som har ^b angitt etter gjennomsnittscoren
- ^c signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^c i kolonneoverskriften (lokal jeger Forollhogna) og den jegerkategorien som har ^c angitt etter gjennomsnittscoren
- ^d signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^d i kolonneoverskriften (tilreisende jeger Forollhogna) og den jegerkategorien som har ^d angitt etter gjennomsnittscoren.

Enveis variansanalyse med Bonferronis korreksjon (ANOVA, $p < 0,05$)

Syn på bestandsstørrelsen av villrein på Hardangervidda

Det er relativt likt syn blant villreinjegere om målsetningen for størrelsen på vinterstammen av villrein på Hardangervidda. Hovedvekten av lokale jegere (68 %) ønsker en stamme som er på 11000 dyr, 10 % ønsket 7000 dyr, mens 22 % ønsket 15000 dyr. De tilreisende jegerne har gjennomsnittscore på 1,86, det vil si at det er en noe større andel jegere som ønsker en mindre stamme enn 11000 dyr (63 %). Av de tilreisende var det 25,5 % som ønsket 7000 dyr og 11,5 % som ønsket 15000 dyr. Gruppen av lokale og tilreisende villreinjegere som svarte "vet ikke" var beskjedne, henholdsvis 12 og 8 personer.

Holdninger til jakt og jaktutøvelse

Det er en gjennomgående oppfatning blant jegerne at villreinjegere i dag har bedre jaktmoral enn tidligere (**tabell 18**). Det er mer vanlig å felle flere dyr i en jaktsituasjon på Hardangervidda enn i Forollhogna. I forhold til å skyte kalv er det større aksept for det i Forollhogna enn på Hardangervidda. Gjennomsnittsjegeren mener at det er akseptabelt å skyte på beitende dyr som er i bevegelse innenfor skuddhold på 80-100m. Lokale jegere på Hardangervidda skiller seg her signifikant ut fra resten av jegerne, og ville løsne skudd oftere i slike situasjoner enn tilreisende jegere. Det er imidlertid svært få som mener at å løsne skudd mot en stillestående reinsdyrkalv på 200 m avstand er enkelt. Det er sterk enighet blant villreinjegere at nattefredningen bør beholdes. Ingen jegere har særlig tro på at jegere som har fellingsløyve på flere dyr, tar større sjanser når de først har mulighet for å felle dyr og skadeskyter hyppigere enn de som kun har løyve på ett dyr. Det var ingen sterke meninger om at bedre våpen/siktemidler fører til at folk tar større sjanser og skyter oftere på lengre hold (mer skadeskyting).

Det synes også å være enkelte forskjeller blant jegerne i de ulike delområdene av Hardangervidda. Hardangervidda er som nevnt delt inn i fire områder; nord, sør, øst og vest. På Hardangervidda ble det også testet om det var forskjeller mellom geografiske områder ved hjelp av en enveis variansanalyse (ANOVA). Noen av hovedforskjellene er disse: Jegerne i nordområdene er villig til en noe mer risikofylt jakt enn jegerne i sørområdene. Dette er også i tråd med forskjellene innad i dyreforekomst og eiendomstype på ulike deler av vidda. Denne forskjellen er signifikant ($F = 3.061$, $p < 0,02$, $df = 3$).

Mange jegere har opplevd at andre reinsjegere har ødelagt skuddsjanser for dem under jakt. Det er signifikant flere lokale jegere på Hardangervidda som har opplevd det. Lokale jegere på Hardangervidda opplevde i større grad også at småviltjegere/fotturister ødela skuddsjanser for dem, men det er mye mindre vanlig med slike forstyrrelser enn forstyrrelser fra andre jegere. Allikevel så er det gruppen av tilreisende jegere på Hardangervidda som ønsker stengning av veier for å redusere ferdselen av "ikke jegere". I Forollhogna synes det å være færre konflikter mellom jegere og andre brukere av fjellet enn på Hardangervidda.

Det ser ikke ut til at verken antall løyver eller fordelingen av villrein i jaktterrenget har noe å si for om jegeren bestemmer seg for å ta turen til fjells, selv om nok noen jegere på Hardangervidda ønsker flere dyr å jakte på før de tar turen til fjells. Jegerne på Forollhogna reiser i noe større grad ikke til fjells for å jakte før de vet det er dyr i et bestemt område. Jegerne i denne spørreundersøkelsen hadde ingen sterke meninger om villreinjegere legger ned mindre innsats i å få tak i de dyra de har kort på i dag enn det de gjorde før, men det er en svak oppfattelse blant tilreisende jegere i Forollhogna at jegere er mer makelige og ikke går så lange turer innover i fjellet som de kanskje gjorde tidligere.

Tabell 18. Jaktutøvelse og holdninger til jakt. Skala fra 1 "helt uenig" til 5 "helt enig". Gjennomsnittscore og signifikante forskjeller mellom jegergruppene er vist.

	Hele utvalget	Hardangervidda		Forollhogna	
		Lokal ^a	Tilreisende ^b	Lokal ^c	Tilreisende ^d
Påstand					
Det bør være nattefredning under villreinjakten.	4,45	4,41	4,41	4,59	4,42
Villreinjegere har bedre jakt-moral nå, sammenlignet med tidligere år.	3,91	3,82	3,95	4,09	4,05
Det felles ofte flere dyr i en jaktsituasjon.	3,63	3,85 ^{c,d}	3,83 ^{c,d}	3,01 ^{a,b}	2,77 ^{a,b}
Det er akseptabelt å skyte på beitende dyr som er i bevegelse innenfor skuddhold på 80-100m.	3,63	3,81 ^c	3,52	3,28 ^a	3,67
Villreinjegere har i dag bedre våpen/siktemidler og tar større sjanser og skyter oftere på lengre hold enn før.	2,76	2,72	3,03	2,61	2,89
Jeg synes det er ok å skyte kalv en gang i blant, f.eks. hvert 3. år uten at jeg tildeles flere dyr det året.	2,87	2,19 ^{b,c,d}	2,63 ^{a,c,d}	4,49 ^{a,b}	3,88 ^{a,b}
De som har fellingsløyve på flere dyr, tar større sjanser når de først har mulighet for å felle dyr og skadeskyter hyppigere enn de som kun har løyve på ett dyr.	2,42	2,33 ^c	2,26 ^c	2,86 ^{a,b}	2,73
Det ikke noe problem å felle en stillestående reinsdyrkalv på 200 m avstand.	2,02	2,06	2,02	1,99	1,75
Jeg har opplevet at andre reinsjegere har ødelagt skuddsjanser for meg under jakt.	3,79	3,96 ^b	3,41 ^a	3,67	3,75
Småviltjegere/fotturister har ødelagt skuddsjanser for meg under reinsjakt.	2,89	3,37 ^{b,c,d}	2,83 ^{a,c}	1,91 ^{a,b}	2,22 ^a
Rettighetshaverne bør stenge flere veier inn til jaktområdene i forbindelse med reinsjakten slik at det blir mindre ferdsel av "ikke jegere" i jaktområdene.	2,70	2,87 ^{c,d}	3,25 ^{c,d}	2,03 ^{a,b}	2,08 ^{a,b}
Jeg reiser ikke til fjells for å jakte, før jeg vet at det er dyr i et bestemt område av jaktterrenget.	2,47	2,51 ^b	2,08 ^{a,c}	2,65 ^b	2,54
Jeg reiser ikke på jakt før jeg har 2-3 løyver å jakte på.	1,58	1,87 ^{b,c,d}	1,52 ^{a,c}	1,01 ^{a,b}	1,13 ^a
Villreinjegere i dag er mer makelig og går ikke så langt innover i fjellet for å se etter reinsdyr som tidligere.	3,08	3,00	3,06	3,22	3,68
Villreinjegere legger ned mindre innsats i å få tak i de dyra de har kort på i dag enn det de gjorde før.	2,99	3,06	2,95	2,79	3,07
Motorisert transport er helt nødvendig for å kunne drive jakt i det området jeg jakter i.	3,12	3,97 ^{b,c,d}	2,90 ^{a,c,d}	1,54 ^{a,b}	1,17 ^{a,b}
Det må bli lettere å få mulighet for motorisert transport ut av jaktområdet.	2,89	3,48 ^{b,c,d}	2,65 ^{b,c,d}	1,86 ^{a,b}	1,35 ^{a,b}
Dersom jegeren ikke har felt dyr under jakten, så bør han/hun ikke ha mulighet til å få motorisert transport ut av jaktområdet.	2,53	2,27 ^{c,d}	2,64	3,00 ^a	3,33 ^a

^a signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^a i kolonneoverskriften (lokal jeger Hardangervidda) og den jegerkategorien som har ^a angitt etter gjennomsnittscoren

- ^b signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^b i kolonneoverskriften (tilreisende jeger Hardangervidda) og den jegerkategorien som har ^b angitt etter gjennomsnittscoren
- ^c signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^c i kolonneoverskriften (lokal jeger Forollhogna) og den jegerkategorien som har ^c angitt etter gjennomsnittscoren
- ^d signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^d i kolonneoverskriften (tilreisende jeger Forollhogna) og den jegerkategorien som har ^d angitt etter gjennomsnittscoren.

En veis variansanalyse med Bonferronis korreksjon (ANOVA, $p < 0,05$)

På Hardangervidda mener jegeren stort sett at at motorisert transport en nødvendighet for å kunne drive jakt i de områdene de jakter i, og motstanden mot påstanden om å ikke få motorisert transport ut etter jakten dersom man ikke har felt dyr er største her. I Forollhogna er jaktområdene mer tilgjengelig fra vei og jegerne bekrefter selv at man ikke er avhengig av motorisert transport for å drive jaktutøvelse. Her er det også større enighet om at jegere som ikke har felt dyr under jakten ikke skal ha rett til motorisert transport ut fra jaktområdet etter endt jakt. Lokale jegere synes generelt å ha større preferanse for å benytte motorisert transport enn den tilreisende villreinjegeren. De lokale jegerne på Hardangervidda uttrykker å ha langt større ønsker og behov for slik transport, både inn og ut fra jaktområdet, sammenlignet med tilreisende. Flere mener også at det må bli lettere å få mulighet for motorisert transport ut fra jaktområdet.

Jegernes syn på jaktoppsynet og deres rolle i forbindelse med reinsjakten

Både på Hardangervidda og i Forollhogna synes jegerne at det er nok oppsyn i fjellet under reinsjakten. På utsagnet om at det bør være mer jaktoppsyn i fjellet under reinsjakten svarer hele 79% på Hardangervidda og 71% i Forollhogna 3 eller lavere på en skala fra 1-5 hvor 5 betyr helt enig. Det virker videre som om jegerne generelt synes det er en god dialog mellom jegerne og oppsynspersonellet når det gjelder informasjon og andre forhold ute i felten. I Forollhogna er jegerne mer opptatt av/fornøyd med at oppsynets viktigste rolle er å informere og veilede jegerne enn på Hardangervidda. Jegerne har også i mindre grad opplevd at oppsynet har opptrådt provoserende uten berettiget grunn i Forollhogna. Når det gjelder tilgjengelighet, er jegerne middels fornøyd med tilgjengeligheten på oppsynspersonellet, og ønsker nok i langt større grad at oppsynet skal være mer tilgjengelige.

3.6 Jegerens økonomi – forbruk og priser

Verdien av det personlige jaktutstyret som våpen og håndkikkert er vist i **tabell 19**. Gjennomsnittsjegeren har gjerne en rifle med kikkertsikte med nyprisverdi opp mot 15 000 NOK, og en håndkikkert verdt 3-4 000 NOK. Undersøkelsen har respondenter som har håndkikkerter i prisklasser opp til 20-30 000 NOK og jaktvåpen hvor verdien ved nyanskaffelse er satt til omlag 40 000 NOK. Tilreisende jegere har gjennomgående noe dyrere, kanskje også nyere eller mer moderne utstyr enn de lokale. Dette både hva gjelder håndkikkert og jaktvåpen med siktemidler (**Tabell 19**).

Tabell 19. Gjennomsnittspriser på jaktvåpen og håndkikkert til villreinjegerne (2002 KR)

	Hardangervidda		Forollhogna	
	Lokal	Tilreisende	Lokal	Tilreisende
Håndkikkert	4 127	5 639	2 684	5 100
Våpen og siktemidler	10 444	15 228	9 783	15 333

Gjennomsnittspriser for de enkelte løyvene i hvert av studieområdene er vist i **tabell 20**. Disse varierer fra ca 300 kroner (kalv HV) til nesten 9000 kroner (Bukk/fritt dyr FH). Det er også store forskjeller mellom hva lokale og tilreisende jegere betaler for det enkelte løyve. Forskjellen er klart størst i forhold til løyver på fritt dyr som er de mest ettertraktete løyvene. Tilreisende jegere betaler 2,6 ganger så mye for fritt dyr løyve på Hardangervidda enn de lokale. I Forollhogna er prisen på samme kategori dyr 4,7 ganger så høy for tilreisende jegere. De minste prisforskjellene mellom områdene og mellom lokale og tilreisende finner man i kategorien kalv.

Tabell 20. Gjennomsnittspriser på løyver i forhold til lokale og tilreisende jegere.

	Hardangervidda		Forollhogna	
	Lokal	Tilreisende	Lokal	Tilreisende
Kalv	265	360	716	836
Simle/ungdyr	738	1599	1162	2754
Bukk/fritt dyr	957	2493	1825	8571

Tabell 21. Gjennomsnittspriser på jaktpakkene på Hardangervidda og i Forollhogna. Høyeste oppgitte pris i parentes.

	Hardangervidda* kr	Forollhogna kr
Jaktpakker	8666 (59000) (n=85)	4608 (15000) (n=7)
Antall løyver jaktpakke	4 (22)	1 (1)
Antall døgns jakt i gjennomsnitt	9,5	3,4
Snittpris/løyve i jaktpakka	2166	4608

* En del jaktpakker på Hardangervidda deles ofte på flere jegere og kan også omfatte andre ting som fiske og rypejakt.

Gjennomsnittlig beløp for det totale antall fellingsløyver (kalver, simler/ungdyr og frie dyr) de tilreisende og lokale jegerne kjøper på Hardangervidda er på henholdsvis 3006 og 1241 kroner. Tilsvarende i Forollhogna er gjennomsnittsprisen 4225 (tilreisende) og 1297 kroner (lokale). Dette betyr at på Hardangervidda legger de tilreisende jegerene i snitt igjen 2,4 ganger så mye penger i forbindelse med samlet kjøp av fellingsløyver, sammenlignet med de lokale jegerne. I Forollhogna legger de tilreisende jegere igjen 3,2 ganger så mye penger for samlet kjøp av fellingsløyvene i forhold til de lokale jegerne. Selv om undersøkelsen omfatter jakt både på statsallmenning og privat grunn, er det verdt å merke seg at prisforskjellen mellom lokale og tilreisende overstiger prisforskriften for priser på jakt i statsallmenning som setter dobbelt pris som en slags mal.

Snittprisen på jaktpakker er snaut 9000 kroner på Hardangervidda og litt over 4500 i Forollhogna (**tabell 21**). Grunnen er at i jaktpakkene på Hardangervidda inngår som regel langt flere tillatelser, noen ganger også andre elementer som fiskerett mv. I tabell 21 fremgår også det at snittpris per løyve i en jaktpakke er lavere enn gjennomsnittsprisen for et bukkekort (**tabell 20**). Dette skyldes at man også har med andre kategorier dyr i jaktpakker. Vanlig jaktpakkepris på fritt dyr i Forollhogna er 15 000, mens for en kalv/ungdyr er prisen langt lavere.

Villreinjegerne legger ned mye ressurser, både i tid og penger for å jakte villrein. For mange er dette årets høydepunkt. Forberedelser til selve jakten består ofte i avlagte obligatoriske treningsskudd, skyteprøve, innkjøp av diverse jaktutstyr, mat og drikke til jakten osv. Videre er det ofte knyttet transportbehov til selve gjennomføringen av jakten på Hardangervidda, siden flere av de innerste områdene ligger veldig langt fra vei. De tilreisende jegerne er de som bruker mest penger i forbindelse med jakten, også om en ser på andre utgifter enn selve fellings-tillatelsene. Transport inn/ut fra jaktterrenget er den posten som er betydelig større enn de lokale jegerne (**tabell 22**).

Tabell 22. Lokale/Tilreisende sitt forbruk i kroner, til ulike aktiviteter knyttet til jakt, før, under og etter jakten (kroneverdi fra 2002).

	Hardangervidda		Forollhogna	
	Lokal	Tilreisende	Lokal	Tilreisende
Til overnatting og servering brukte jeg	826	1345	220	2556
Til leid eller rutegående transport (fly, tog, buss, taxi, leiebil) brukte jeg	1162	1418	0	0
Til innkjøp av jaktutstyr brukte jeg (klær, våpen, kikkert, ammunisjon)	1371	1943	1130	2060
Til innkjøp av varer, for eksempel mat drikke, bensin, kioskvarer	996	1508	324	1207
Til tjenester i direkte tilknytning til jakten (guiding, kurs e.l.) brukte jeg	455	5850	103	0
Til transport inn/ut av jaktområdet med bil/traktor brukte jeg	374	626	229	453
Til transport inn/ut av jaktområdet med hest brukte jeg	533	300	180	0
Til transport inn/ut av jaktområdet med sjøfly/helikopter brukte jeg	1851	2971	0	5000 *
Til andre varer og tjenester brukte jeg	502	559	194	345
Sum	8070	16520	2380	6621*

* 5000 er trekt i fra totalsummen, siden dette kun er en observasjon.

Som det fremgår av totalsummene bruker tilreisende jegeren omlag 2 ganger så mye penger på villreinjakten (**tabell 22**). I Forollhogna er denne summen nesten 3 ganger så stor. Forbruket er størst på Hardangervidda og knytter seg til transportbehov med fly/helikopter og leid eller rutegående transport. Varigheten på jakten (**tabell 19**) er også lengre på Hardangervidda, blant annet fordi jegerne ofte har flere dyr å jakte på slik at de totale utgiftene i forbindelse med jakten følgelig blir større. Jaktkort er ikke inkludert i denne tabellen (se innledende tekst i kapittelet).

3.7 Jegernes ønsker om tilrettelegging og ulike kommersielle tilbud knyttet til jakten

Villreinjakten skaper økonomisk omsetning, verdiskaping og inntekter for en rekke bedrifter og grunneiere. Vi har foran i kap. 3.6 sett på jegernes faktiske økonomiske forbruk og priser på fellingstillatelser, transport, overnatting, utstyr mv. De store utgiftspostene for jegerne i jaktområdet er fellingsløyver, transport inn og ut fra jaktområdet, overnatting og ulike varer som mat, drikke og drivstoff. Som kjent fra før har lokale og tilreisende jegere svært ulike utgifter, med betydelig høyere utgifter for de tilreisende jegerne.

I tabell 23 ser vi nærmere på de aktive jegernes interesse for ulike former for nye tilbud innenfor overnatting, transport og guiding/kursing/tilrettelagt jakt. Interessen for de ulike tilbud er fordelt på lokale og tilreisende jegere i de to områdene. Gjennomgående er det større interesse for de aller fleste tilbudene blant tilreisende jegere. Når det gjelder overnatting er det klart størst interesse i begge områder og blant begge grupper for enkel overnatting i private, fjellstyreeide eller kommunale hytter og buer. Det er minst interesse for hotellovernatting og i høystandardhytter, litt overraskende også for overnatting og matservering i lavvoleir. Når det gjelder transporttilbud, preges disse av at kommersielle transportbehov både er mer benyttet og mer behov for på Hardangervidda pga. de store avstandene der. Forskjellen i interessen for å bruke de ulike tilbudene varierer også mindre mellom lokale og tilreisende enn for interessen for overnattingstilbudene. Samlet sett, og særlig i Forollhogna er det stor interesse for hestetransport, særlig ut etter jakt. Det er også betydelig interesse for motorisert transport, særlig med fly på Hardangervidda, men også bakketransport. Sammenlignet med behovet for og interessen for gode overnattingstilbud og transport, er interessen for å leie jaktguide, delta på jaktkurs eller kjøpe jaktpakke betydelig mindre. Mest aktuelt av disse er jaktkurs, der det også er stor interesse blant lokale jegere. Litt overraskende er det kanskje at kjøp av jaktpakke (nærmere definert for jegerne) er såpass lite interessant blant de tilreisende jegerne.

Når en skal vurdere disse resultatene i forhold til eventuelt å satse på eller utvikle nye kommersielle tilbud knyttet til villreinjakt, så er det viktig å være klar over at interessen som

kommer til uttrykk her bare gjelder for de som jaktet i disse to aktuelle villreinområdene i 2002. Det vil sannsynlig være slik at interessen for ulike produkt eller tilbud kan være annerledes blant potensielle jegere enn blant aktive jegere i områdene, og verdien av disse dataene i forhold til å gjøre fullstendige markedsvurderinger er derfor begrenset.

Samlet sett fremstår jegerne som konservative og nøkterne i sine ønsker, med ønske om relativt enkle overnattingstilbud. Det er utpreget tradisjon for bruk av motorisert transport, og derfor også relativt utstrakt interesse for nye tilbud, særlig blant Hardangervidda jegerne. Minst utviklet, men allikevel en del brukt, er transport med hest. Dette er et av de tilbudene vi foreslo som var mest populært.

Tabell 23. Gjennomsnittscore på jegerens behov og ønsker om ulike tilretteleggingstilbud i forbindelse med jakten. Skala fra 1= uinteressant til 5 =Svært interessant

	Total utvalget	Hardangervidda		Forollhogna	
Tilretteleggingstilbud		Lokal ^a	Tilreisende ^b	Lokal ^c	Tilreisende ^d
Fjellstyre/kommunale hytter	3,85	4,11 ^{b,c}	3,26 ^{a,d}	3,61 ^a	4,21 ^b
Leid hytte/seter	3,18	3,08 ^{b,c}	3,99 ^{a,c}	2,62 ^{a,b,d}	3,79 ^c
Transp ut med hest	2,90	2,96	2,96	2,66	3,36
Transp ut m/sjøfly/helikopter	2,62	3,08 ^{c,d}	3,26 ^{c,d}	1,14 ^{a,b}	1,30 ^{a,b}
Fjellstue/dnt-hytte	2,55	2,60 ^c	3,03 ^c	1,96 ^{a,b}	2,75
Transport med hest inn	2,52	2,66 ^c	2,59	2,17 ^a	2,26
Transp ut med motorkjt.	2,50	2,97 ^{b,c,d}	2,21 ^a	1,75 ^a	1,55 ^a
Transp. Med sjøfly/helik.	2,35	2,70 ^{c,d}	3,03 ^{c,d}	1,15 ^{a,b}	1,17 ^{a,b}
Bli transp. m/motorkjøretøy	2,34	2,60 ^{b,c,d}	2,20 ^a	1,88 ^a	1,65 ^a
Transport med bil helt inn	2,14	2,00 ^{c,d}	1,69 ^{c,d}	2,73 ^{a,b}	2,87 ^{a,b}
Delta på jaktkurs	1,96	1,87 ^c	1,90	2,23 ^a	1,96
Transp <u>innen</u> jaktområdet med fly/helikopter	1,92	2,12 ^c	2,13 ^c	1,24 ^{a,b}	1,63
Hytte m/strøm og vann	1,66	1,55 ^d	1,82	1,64 ^d	2,25 ^{a,c}
Lavvocamp med matservice	1,55	1,48 ^d	1,55 ^d	1,55 ^d	2,17 ^{a,b,c}
Kjøp av jaktpakke*	1,29	1,18 ^{b,d}	1,43 ^a	1,35	1,67 ^a
Hotell eller lign	1,20	1,16	1,22	1,21	1,48
Leie jaktguide	1,10	1,06 ^{c,d}	1,03 ^{c,d}	1,18 ^{a,b}	1,33 ^{a,b}

* jaktpakke er definert som kjøp av fellingsløyver som forutsetter leie av hytte/overnatting, evnt. båt/transport, servering, jaktguider eller tilsvarende tilbud som inngår i prisen.

^a signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^a i kolonneoverskriften og den jegerkategorien som har ^a angitt etter gjennomsnittscoren

^b signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^b i kolonneoverskriften og den jegerkategorien som har ^b angitt etter gjennomsnittscoren

^c signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^c i kolonneoverskriften og den jegerkategorien som har ^c angitt etter gjennomsnittscoren

^d signifikant forskjell mellom den jegerkategorien som har bokstaven ^d i kolonneoverskriften og den jegerkategorien som har ^d angitt etter gjennomsnittscoren. En veis variansanalyse med Bonferronis korreksjon (ANOVA, $p < 0,05$)

4 Diskusjon

Vi har i denne rapporten presentert en rekke data om villreinjegerne i Forollhogna og på Hardangervidda, deres kjennetegn, jaktentferd, motiver, holdninger til villreinforvaltningen, økonomisk forbruk knyttet til jakt og interesse for tilrettelegging/tilbud i forbindelse med jakt. I det videre drøfter vi nærmere disse resultatene. Hva er overraskende og hva er forventet i disse dataene, og hva kan de peke på av utfordringer og muligheter for grunneiere og forvaltere? Hva er status i dag, snart ti år etter fremleggelsen av handlingsplanen "Forvaltning av hjortevilt mot år 2000"? Hvilke kunnskapsmangler har vi etter gjennomføringen av denne undersøkelsen om aktive og potensielle villreinjegerne i Norge? Dette vil vi drøfte nedenfor.

4.1 Oppsummering

4.1.1 Jegernes kjennetegn

Villreinjegerne i denne undersøkelsen preges som alle andre undersøkelser av jegere av en stor mannsdominans. Det er verdt å merke seg at i Forollhogna er det en høyere andel (nesten 10 %) kvinner enn på Hardangervidda (4%). Andelen kvinnelige jegere i Forollhogna er også høyere enn andelen kvinner i Jegerregisteret, som er 7 % (SSB 2003).

Villreinjegerne i denne undersøkelsen er gamle. Dette ser vi både når vi sammenligner med gjennomsnittsalderen i befolkningen generelt (ca 40 år), med aldersgjennomsnittet blant utøvere av andre friluftslivsaktiviteter, og blant de som er registrerte i Jegerregisteret (44 år). Det er særlig den svært høye gjennomsnittsalderen blant de som jakter på privat grunn, og det svært beskjedne antallet jegere under 25 år samlet sett i undersøkelsen som bidrar til dette, og som også er verdt å diskutere. Høy gjennomsnittsalder og få unge jegere indikerer at en etter hvert som de eldre jegerne faller fra kan få færre eller for få villreinjegerne. Dette vil kunne få negative effekter både i forhold til inntekter fra jakt og tilhørende tilbud, og, dersom det på sikt fører til en svært begrenset jegerstand, muligens også på jaktens evne til å sikre den ønskede avskytning som vil være nødvendig for å oppnå satte bestandsmål. Det kan hevdes at jakt på statsallmenning fungerer som en innfallsport der alle jegere stiller likt, og at folk etter hvert som de blir eldre også får råd til å kjøpe jakt på privat grunn. I vår undersøkelse ser vi at jegerne på statsallmenning er noe yngre enn de på privat grunn, men ikke i så stor grad som en kanskje kunne ønske, om dette skulle være en innfalls- og rekrutteringsarena.

Fra andre undersøkelser vet vi at det i alle fall for ca ti år siden var en betydelig udekket etterspørsel etter hjorteviltjakt, selv om ikke villreinjakt var spesifikt undersøkt her (Vorkinn & Aas 1995). Dette kan jo tilsi at ikke aktive, men interesserte står i kø for å fylle opp ledige plasser når de dukker opp. En fare ved å la få nye jegere slippe til, er at de som i utgangspunktet var interessert i villreinjakt, gir opp og får andre interesser. Hvis dette er en prosess som nå pågår, står en overfor en stor oppgave for å rekruttere nye jegere. Tall fra enkelte statsallmenninger på Hardangervidda viser for øvrig også at antallet som søker villreinjakt har gått ned i noen av disse fra 1998 til 2002 (Jahren pers. medd.).

Dette er imidlertid et spørsmål som bør studeres nærmere, gjennom studier av de som ikke jakter, for eksempel blant de som står registrert i Jegerregisteret som ikke jakter villrein. Men den lave andelen unge jegere, særlig blant de som jakter i statsallmenning, bør være et varsko om at en bør se nærmere på rekrutteringsproblematikken til villreinjakt. Liten utskifting av jegere og lav interesse vil også kunne bidra til å svekke inntektene fra villreinjakt, både til grunneiere og andre aktører som tilbyr overnatting, mat, transport og annet til jegerne. Det kan gjøre at prisene stagnerer, at en ikke tar ut markedspris, og at mulighetene for å utvikle tilleggstilbud til selve jakten ikke utnyttes.

4.1.2 Jaktvaner, jaktendferd og jakt suksess

Jaktvanene er noe forskjellige mellom lokale og tilreisende jegere. De lokale tar ofte korte ettermiddagsturer og flere helge- og dagsturer, spesielt hvis de har mottatt informasjon som

tilsier at det står dyr i et bestemt område. De tilreisende er i langt større grad avhengige av å jakte effektivt i den tiden de har til rådighet til jakt, ofte en uke eller så. Hovedtyngden av de tilreisende jegerne tar seg fri på ukedager for å jakte i god tid før jakten starter, mens de lokale har et noe mer avslappet forhold til jakten og jakter vesentlig på ukedager når de vet det er dyr i et bestemt område.

De vanligste jaktformene er å sitte og vente på egnede utsiktspunkter ute i fjellet eller at man jakter i områder ut i fra værtype, vindretning og kunnskap om reinens trekkmonster. Dette er også de mest passive formene for villreinsjakt, når man ser bort fra forflytning mellom overnattingssted og utsiktspunktet eller mellom utsiktspunkter i løpet av dagen. En mer oppsøkende jaktform, som å gå aktivt rundt i terrenget å lete etter dyr er ikke like mye brukt. Å sitte stille og vente er ansett som den beste måten, og i noen tilfeller kan dette vise seg å være riktig, spesielt i situasjoner der det er mange jegere ute i terrenget som kan forstyrre dyra slik at de forflytter seg mye. En mer oppsøkende jaktform kan i andre tilfeller være bedre. Spesielt når det er lite jegere i terrenget og dyra forholder seg relativt rolige. Dette strider mot innarbeidede jakttradisjoner i enkelte deler av landet. Vårt inntrykk fra områder hvor denne aktive jaktformen er mer dominerende, er at eldre jegere kan føle seg ukomfortable med mange aktive og bevegelige jegere i terrenget og at denne jaktformen derfor kan skape konflikter.

På Hardangervidda jakter de tilreisende i gjennomsnitt i overkant av en uke. Antall felte rein/jaktdag hos tilreisende er en del høyere enn hos lokale jegere. De tilreisende er med andre ord mer effektive, målt etter fangst/ innsats. Det kan være at tilreisende er mer fokusert på jakten, fordi de har ofret mer for å komme seg på jakt og derfor bruker tiden mer fornuftig. Der er også mulig at en del tilreisende jakter i områder som er bedre å jakte i (f.eks enkelte private områder uten overgangsavtaler), enn de områdene som lokale jegere benytter. Dette kan også skyldes hvilke typer arealer som jaktet godt i 2002, da særlig vestområdene (Odda, Ullensvang) var uvanlig gode. I Forollhogna er antall rein den enkelte jeger kan felle betydelig lavere. De tilreisende jakter i gjennomsnitt i 4 dager, mens de lokale jakter gjennomsnittlig i 3 dager. Også her feller tilreisende jeger noe flere rein/jaktdag enn de lokale jegerne. Forskjellen er noe mindre her enn på Hardangervidda.

Å felle en rein betyr at du har hatt jaktsuksess, selv om antall tildelte løyver var langt flere enn antall dyr man fikk skutt. Suksessraten blant jegerne er naturlig nok langt større enn hva fellingsprosenten alene tilsier. Ni av 10 tilreisende som har jaktet rein i Forollhogna har felt rein og så godt som alle lokale jegere (98%) i Forollhogna har felt rein. Åtte av 10 tilreisende på Hardangervidda har felt rein, omtrent samme resultat som for lokale på Hardangervidda. Også dette kan skyldes de forholdene som var under jakten i 2002. Mange løyver pr jeger gjør at fellingsprosenten her allikevel blir lav.

Det er altså ikke klare holdepunkter for å si at det er forskjeller verken i den ene eller andre retningen mellom lokale og tilreisende hva gjelder fellingsprosent og jaktsuksess. Det som imidlertid er verdt å merke seg er at de mange fellingstillatelsene per jeger på en del områder av Hardangervidda bidrar til en gjennomgående lav fellingsprosent.

Jegerne er også blitt godt vant med å få opplysninger om hvor reinen befinner seg. Ulike typer transportmidler og et godt utbygd veinett i fjellet bidrar til økt mobilitet blant jegerne. Kommunikasjonsmidler som mobiltelefon, jaktradio og navigeringsutstyr som GPS er nærmest allemannseie. Det er allikevel opplysninger fra andre jegere og fra fjelloppsynet om hvor reinen står som er de mest benyttede informasjonskildene for jegerne i begge områdene. Begge områdene har etablert en telefontjeneste med opplysninger om hvor flokkene har blitt observert. På Hardangervidda er dyremeldingstjenesten (villreintelefon) noe mer benyttet enn i Forollhogna. Det er også etablert internettsider som forteller hvor reinen har stått dagen før på Hardangervidda, tilsvarende er ikke etablert i Forollhogna, men disse er så langt mindre brukt enn telefontjenestene.

Tilreisende jegere er mer villige enn lokale jegere til å gå inn og ut av jaktterrenget til fots og ønsker i mindre grad transport enn de lokale jegerne. Dette kan være vaner som de lokale jegerne over tid har fått og i forbindelse med annen bruk av fjellet, og derfor ønsker å ha denne muligheten. Jaktvanene til de lokale med å ta seg kortere turer til fjells, når forholdene lig-

ger til rette for det, krever i mange tilfeller også at det er farbart med kjøretøy inn til jaktområdet.

4.1.3 Motiver for å jakte villrein

Denne undersøkelsen bekrefter det vi på forhånd trodde og som andre undersøkelser blant jegere og fiskere har vist: villreinjakt i dag drives i hovedsak for å få naturopplevelser, rekreasjon, mosjon, spenning og sosialt samvær med gode venner. Men det betyr ikke at mataukaspektet ikke betyr noe; dette er fortsatt en viktig del av jakten, særlig for lokale jegere. Det er interessant å merke seg at mosjonsmotivet kommer relativt høyt opp sammenlignet med i en del andre friluftslivsaktiviteter. Villreinjakt er jo kjent for tunge bærer og lange marsjer, aspekter ved jakten som tydelig også verdsettes av de fleste jegere.

Det er relativt små forskjeller mellom jegergruppene i deres vektlegging av motiver, men det er en del forskjeller som er verdt å merke seg, både mellom de to jaktområdene og mellom lokale og tilreisende jegere, og mellom enkelte grupper om vi deler jegerne inn på andre måter. Noen av de viktigste forskjellene er:

- rekreasjon og avkobling er viktigere for tilreisende enn lokale, og for jegere i 50 – 70 årsalderen
- det sosiale ved jakten er minst viktige for lokale jegere i Forollhogna
- mataukmotivet er klart viktigst blant de lokale jegerne, særlig på Hardangervidda
- trøfemotivet er klart viktigst blant de tilreisende i Forollhogna
- spenning er noe viktigere for Forollhognajegere og menn enn for Hardangervidda jegere og kvinner
- de fleste sentrale motiver for å jakte blir generelt noe mindre viktig for de eldste jegerne

Teorien om flersidig tilfredshet peker også på at jegerens tilfredshet og for eksempel utbytte i form av avkobling også kan være avhengig av for eksempel at en faktisk opplever spenning og feller dyr.

Det viktigste å merke seg ved disse resultatene er altså at motiver for å drive villreinjakt i hovedsak er de samme som for friluftsliv mer generelt. Kanskje aspekter som naturopplevelse, rekreasjon og avkobling, sosialt samvær og spenning i for stor grad kommer i bakgrunnen for de som forvalter og tilbyr jaktopplevelser, og at det både kan gi mer fornøyde jegere og større utbytte av jakten om man ble mer bevisst dette?

Det er som nevnt relativt små forskjeller i motiver jegere i mellom. De klareste forskjellene finner vi mellom lokale og tilreisende jegere der jakt for tilreisende kan legge noe større vekt på rekreasjonsaspektet, det sosiale og spenning, og noe mindre på høstingsaspektet i form av mye kjøtt. Det vil være nyttig for de som lager jaktprodukter å ta med seg disse forskjellene i sin utforming av produkter. Igjen er det viktig å minne om at nye brukere kan prioritere annerledes enn de som jakter i dag og som deltok i undersøkelsen, og det er ikke usannsynlig at unge, ikke-aktive jegere i enda større grad enn dagens aktive unge jegere for eksempel prioriterer spenning enda høyere.

4.1.4 Holdninger til forvaltningen

Prissetting og adgang til villreinjakt

Når det gjelder den generelle prissettingen så ser det ut til at de fleste villreinjegere er fornøyd med prisene slik de er i dag, og de fleste synes at prisen samsvarer godt med sjansen for å felle rein. Reinsjakt oppfattes gjennomgående som at det ikke er for dyrt. Det er imidlertid generelt motforestilling mot at den framtidige prisen på villreinjakt skal bestemmes av markedet, til tross for at pris på jakt på privat grunn strengt tatt er markedsstyrt i dag. At tilreisende villreinjegere er misfornøyd med at de må betale mer for villreinjakten enn lokale jegere på statsallmenningene er ikke spesielt overraskende. Det er ingen som liker å betale høyere pris hvis de vet at noen får det billigere, uansett vare. En annen grunn til at gjennomsnittsprisen for en tilreisende jegere ligger høyere i denne undersøkelsen er at de ofte kjøper større jaktpak-

ker enn lokale jegere. Det er interessant at det på en annen side er bred aksept blant tilreisende villreinjegere for at lokale villreinjegere skal ha en viss fortrinnsrett til villreinjakt.

Ulik adgang til jakt kan være en bakenforliggende kilde til hvordan jegeren oppfatter våre spørsmål/påstander og også andre generelle diskusjoner knyttet til villreinjakten. De lokale jegeren ønsker naturlig nok å beholde sine rettigheter til å utnytte lokale viltressurser. Til tross for sitt faktiske fortrinn vil lokale jegere kanskje være mer "proteksjonistiske" i forhold til villreinjakt – "det skal være slik det alltid har vært". Mange ønsker å bevare ordningen slik den er i dag og mange er redd for å miste det fortrinn de har. Lokale jegere er gjennomgående mer konservative, mindre åpne for nye løsninger, litt mer skeptiske og de opplever generelt flere konflikter i forhold til andre brukere av fjellet enn tilreisende jegere.

Holdninger til bestandsforvaltning og utøvelse av villreinjakten

Villreinjegeren synes generelt at han/hun får være med å påvirke bestandsforvaltningen av villrein. At jegerene på Hardangervidda ikke er like enige i denne påstanden som jegere i Forollhogna, har trolig sin forklaring i de debatter som har vært rundt villreinforvaltningen på Hardangervidda de siste to årene. Det er allikevel positivt at mange har den oppfatningen at de blir hørt og at de får være med å påvirke forvaltningen. Det kommer allikevel klart fram at man gjerne ønsker seg *mer* ansvar når det gjelder å oppnå de målsetningene som er satt for forvaltningen av villreinstammene. Dette er i tråd med utviklingen der forvaltning av naturressurser legges til ned lokale forvaltningsmyndigheter (Dervo 2001, Andersen & Aas 2002). De lokales tilknytning til områdene gir også et langt større grunnlag for å stille kritiske spørsmål og til å mene noe om den forskningen som gjøres. Det skal ikke legges skjul på at det på Hardanger-vidda har vært sterke diskusjoner rundt både forvaltning og forskning på villrein den siste tiden, der det i etterkant også har visst seg at enkelte forskningsresultater var feil. Disse diskusjonene til tross, det er bred enighet om at forskning er nødvendig for å få til en god forvaltning av villreinen både på Hardangervidda og i Forollhogna. Dette gir håp om at det fortsatt er mulig å rette opp i et skeivt tillitsforhold der det måtte forekomme.

Når det kommer til praktiske målsetninger for den framtidige forvaltningen av villrein, så kommer det klart fram at *forutsigbarhet* er helt sentralt. Det er viktig for villreinjegeren, men det er trolig minst like viktig for aktører som forsøker å etablere en næring knyttet til salg av villreinjakt. Det blir derfor svært viktig å opprettholde en *stabil vinterstamme*. Dette bør etter jegerens syn balanseres mot *kvaliteten* på dyrene og ikke bare etter antall fellingsløyver, men jegerne er på mange måter som Ole Brumm – på spørsmål om de vil ha god kvalitet på dyr de feller eller mange dyr, vil de helst ha begge deler. Det er klar motstand mot at villreinstammene i de to områdene skal forvaltes slik at det blir flere trofédyr i stammen. Særlig jegere på Hardangervidda foretrekker å skyte to mindre dyr fremfor en stor bukk. Ønske om "kvalitetsdyr" fremfor "trofédyr" viser imidlertid også at villreinjakten fortsatt er matauk og ikke bare sport. På Hardangervidda så er det også en sterk motstand mot å jakte bukk etter brunst start. Det kan derfor se ut som om matauktradisjonene sitter noe dypere blant lokale jegere på Hardangervidda, enn blant de andre jegerne. Matauk kom generelt også opp som et viktigere motiv for å jakte blant lokale enn tilreisende villreinjegere på Hardangervidda. Jegere i Forollhogna hadde generelt svakere meninger om påstandene knyttet til praktiske forvaltningsmålsetninger enn jegere på Hardangervidda. Dette kan tolkes som om de er mer enige i dagens forvaltning. Det kan eventuelt også ha sin bakgrunn i at konfliktnivået her har vært lavere i dette jaktområdet, at stammen har vært stabil over lang tid, at dyra har hatt god kvalitet og at folk gjennom det er mindre engasjerte i dette.

Det var skepsis mot å øke adgangen til villreinjakt for flere jegere gjennom å fordele dagens kvote på flere jegere (lavere kvote per jeger), selv om dette kunne være et virkemiddel til å øke fellingsprosenten. Sett i sammenheng med at det allikevel ikke er noen klar uvilje mot det å innføre puljejakt som et virkemiddel for å sørge for at kvotene fylles, verken på Hardangervidda eller i Forollhogna, så kan det første utsagnet tolkes som skepsis til å ha flere jegere i samme jaktområde til samme tid, snarere enn skepsis til at flere skal ha adgang til å kjøpe jaktkort. At "vidda" er mettet med jegere kommer også fram gjennom det faktum at de fleste jegere har opplevd konfliktsituasjoner med andre jegere. Hvis det er en målsetning å øke adgangen til villreinjakt for flere innefor en sesong så bør man trolig vurdere å innføre puljejakt framfor å øke antall jegere som er aktive i fjellet på samme tid. Overgangsavtaler oppfattes

også som et positivt virkemiddel som kan sikre jakt over et større område som igjen vil sikre at kvotene blir fylt, men her er trolig potensialet langt mer utnyttet i dag enn for puljejakt.

Holdninger til jakt og jaktutøvelse

Det er en gjennomgående oppfatning blant jegerene i denne undersøkelsen at villreinjegere i dag har bedre jaktmoral enn tidligere. Det er vanskelig å få tak i hva denne oppfatningen grunner i denne undersøkelsen – om det er at færre rein skytes utenfor de fastsatte jakttids-rammene eller om selve jaktutøvelsen har blitt mer human? Hva som er de virkelige holdningene knyttet til jaktutøvelse og moral er også vanskelig å kartlegge i en spørreundersøkelse som dette. Langt de fleste ville svare i henhold til normen på slike, litt sensitive spørsmål som vil kunne avdekke en eventuelt dårlig jaktmoral. Svarene på påstandene knyttet til jaktutøvelse og moral er da også i tråd med de normer som settes for jaktetikk i dagens jegerprøve. Det kommer allikevel fram tydelige forskjeller mellom Hardangervidda og Forollhogna. På Hardangervidda felles det ofte flere dyr i en jaktsituasjon og flere jegere ville løsne skudd mot beitende dyr som er i bevegelse innenfor skuddhold på 80-100m. Dette har trolig sin bakgrunn i at jaktsituasjonene ofte er betydelig vanskeligere på Hardangervidda enn i Forollhogna. Det er større uforutsigbarhet i forhold til når reinen er i et gitt område, og ved et værskifte så kan områder være tomme for rein bare i løpet av noen få timer. Mange er nok oppe i situasjoner der man føler at man må ta *den* sjansen man har. At det var forskjeller blant jegere fra ulike deler av Hardangervidda og at jegerne som jaktet i nordområdene var noe "tøffere" i sin vurdering av hva som er akseptabelt mhp å skyte på beitende dyr i bevegelse enn jegerne i sørområdene er i tråd med denne tolkningen. Det er langt større usikkerhet knyttet til villreinjakten i de nordlige delene av Hardangervidda og jegeren er sannsynligvis derfor også villig til å ta større sjanser under jakten. Ingen jegere har særlig tro på at jegere som har fellingsløyve på flere dyr, tar større sjanser når de først har mulighet for å felle dyr og skadeskyter hyppigere enn de som kun har løyve på ett dyr.

Forstyrrelser under jakten

Jegere som jakter villrein på Hardangervidda, særlig lokale jegere, opplevde å få ødelagt skuddsjanser gjennom å bli forstyrret av andre reinsjegere. Å bli forstyrret av småviltjegere eller fotturister er langt mindre vanlig. At en gjennomsnittlig tilreisende villreinjeger på Hardangervidda ikke opplevde dette like ofte som lokale jegere kan skyldes at de to gruppene har ulike oppfatninger rundt det å bli forstyrret under jakten, men og at de jakter i ulike områder. Trolig er det høyere jegeretetthet i statsallmenningene, der det også er overvekt av lokale jegere. Det hevdes at en oppsøkende jaktform har blitt mer vanlig etter hvert. En oppsøkende jaktform vil også kunne føre til mer kontakt mellom jegere ute i terrenget. En endring i jaktkulturen her kan være en av årsakene til at lokale og tilreisende jegere opplever dette noe ulikt.

Motorisert transport

Hverken antall løyver eller fordelingen av villrein i jaktterrenget har noe å si for om jegeren bestemmer seg for å ta turen til fjells. Dette bekrefter at "turen" uavhengig av jakten er minst like viktig som jakten alene. At jegere på Hardangervidda gjerne vil ha flere dyr å jakte på før de tar turen til fjells har nok sin bakgrunn i at jaktområdene er vanskeligere tilgjengelig og at mange løyver har vært vanlig. Det er ikke en sterk oppfatning at dagens villreinjeger er mer makelig enn før og jaktvanene ellers preges heller ikke av det. Svarene vi fikk knyttet til behovet for motorisert ferdsel er imidlertid kanskje et mer ærlig svar på om jegeren faktisk har blitt mer makelig. Kravet om motorisert transport er langt større i dag enn det var for noen år siden. Flere mener at det må bli lettere å få mulighet for motorisert transport ut fra jaktområdet. På Hardangervidda mener mange jegere at motorisert transport en nødvendighet for å kunne drive jakt i de områdene de jakter i, og motstanden mot påstanden om å ikke få motorisert transport ut etter jakten dersom man ikke har felt dyr er også største her. Lokale jegerne på Hardangervidda uttrykker også å ha langt større ønsker og behov for slik transport, både inn og ut fra jaktområdet, sammenlignet med tilreisende. Dette kan også ha sammenheng med at dette har vært et viktig tema i forbindelse med utarbeiding av ny forvaltningsplan for Hardangervidda, og at mange var bekymret for innstramminger her.

Villreinjegerens forhold til jaktoppsynet

Villreinjegerne både på Hardangervidda og i Forollhogna synes det er nok oppsyn i fjellet under reinsjakten, og de ser ikke behovet for mer jaktoppsyn, selv om de gir klart uttrykk for at

oppsynet som er der bør være mer tilgjengelige for jegerne. Det er en tvetydighet i disse to påstandene, som kan tyde på at det ligger noe annet bak påstanden om at det er nok oppsyn i fjellet. Man vil ha dem der, men bare i den grad de kan brukes som informanter. Ettersom jegerne generelt synes å ha en god dialog med oppsynspersonellet når det gjelder informasjon og andre forhold ute i felten, så har dette trolig sin bakgrunn i at de er fornøyde med ordningen slik den er i dag, snarere enn at de ikke ønsker at oppsynet "bryr seg".

Interesse for kommersielle tilbud og tilrettelegging

Generelt preges jakttilbudene og jakten i de to områdene av at hoveddelen av fellingstillatelsene selges i svært lite "pakket" og "tilrettelagt" grad. Dette fremgår også av at det er liten forskjell på verdien av reinkjøttet som høstes og inntektene fra kortsalg og jaktutleie (Viken Skog 2000). En mer bevisst holdning til hvordan villreinressursen skal utnyttes til det beste både for grunneiere og lokalt næringsliv i bygdene for øvrig behøves og vil kunne utløse en betydelig større verdiskaping fra denne fantastiske ressursen enn i dag.

Denne undersøkelsen omfatter de som i dag jakter i de to områdene, og det er som ventet betydelig forskjell i interessen for tilbud og tilrettelegging mellom de lokale og tilreisende jegerne. De tilreisende jegere ønsker i mindre grad transport ut av jaktterrenget, samtidig bruker de mest penger på dette på Hardangervidda. Derimot er det klare ønsker og behov for bedre overnattingstilbud. Dette er i tråd med de funn som ble gjort i det såkalte Steirautvalgets arbeide (Viken Skog 2000). Mange gir uforpliktende uttrykk for at de kunne være interessert i kløvhesttransport.

I denne sammenheng er det også verdt å bruke litt plass på å drøfte forholdene rundt toprisbetaling for villreinjakt. Dette er ført opp som et mål for villreinjakt i myndighetenes handlingsplan. Ordningen skal bidra til å knytte pris nærmere til hva en faktisk tar ut av kjøtt, altså også redusere den økonomiske risikoen for jegeren/kunden. En annen konsekvens av en toprisordning er at grunneier får mindre inntekter i jaktordninger der en ikke feller dyr. En toprisordning møter liten støtte blant jegerne på Hardangervidda. Dette vil også være et system som reduserer inntektene. Da er det fristende å foreslå at hele målsettingen med toprissystem med fordel droppes, og at grunneiere isteden fokuserer på å levere et godt opplevelsesprodukt der andre sider ved jaktopplevelsen enn kjøtt vektlegges og motvirker eventuell skuffelse om en ikke feller dyr. For øvrig kan noe av motstanden mot topris på Hardangervidda skyldes praktiske forhold, annet at mange fellingstillatelser på Hardangervidda uansett er billige, og at håndteringen av slakt inne på vidda vil vanskeligjøres om dyrene skal holdes adskilt i hele prosessen.

4.2 Forvaltningsmessige utfordringer

Samlet sett fremstår jegerne i undersøkelsen som en relativt homogen gruppe, der det er vanskelig å definere klare undergrupper av jegere som ønsker eller krever helt ulike former for forvaltning og tilrettelegging for villreinjakt. Villreinjegerne i undersøkelsen er konservative og relativt autoritetstro jegere som i hovedsak støtter den måten villreinjakten er forvaltet og organisert i dag i de to områdene, og det er liten interesse blant Hardangerviddajegerne for å ta i bruk modeller for jaktforvaltning slik de er i Forollhogna, og motsatt.

Det er klare forskjeller mellom jegere i de to områdene og mellom tilreisende og lokale jegere, men disse er i tråd med det vi kan forvente ut fra de ulikhetene som eksisterer mellom reinstammene i de to områdene og den måten jakten tradisjonelt er forvaltet og lagt opp på, i de to områdene og mer generelt de ulike regler som gjelder for tilgang på jakt mellom lokale og tilreisende i fjelloven og viltloven.

Det store ubesvarte spørsmålet er i hvilken grad jegere som er interessert i villreinjakt men som i dag IKKE jakter i disse områdene og som dermed ikke har deltatt i undersøkelsen har andre ønsker, interesser og behov enn de som har svart på undersøkelsen. Funn i andre undersøkelser tyder på at dette kan være tilfelle (Vorkinn og Aas 1995). Det vil derfor være viktig å kartlegge dette nærmere gjennom en undersøkelse blant et utvalg jegere som ikke jakter villrein i dag. Rekruttering av nye jegere kan bli et betydelig problem, dersom en ønsker et

relativt stort jegerkorps som driver en fritidsbasert jakt, og en kundegruppe som fjellbygdene kan høste inntekter av.

La oss så kort drøfte resultatene i lys av de målsettinger som utvalget som utarbeidet Handlingsplanen for hjortevilt trakk opp for villrein og villreinjakt i 1995:

- bestandene må ikke øke ut over det beitesituasjonen gir grunnlag for

Jegerne er opptatt av stabile bestander, med dyr av god kvalitet og med høy kjøttavkastning, men ønsker i liten grad bestander som forvaltes med sikte på produksjon av trofedyr. Ønske om store, stabile og kvalitativt gode bestander er som nevnt litt "Ole Brumm"-preget, og det er viktig med god kommunikasjon, informasjon og dialog omkring eventuelle innebygde konflikter i dette knyttet til forholdet mellom bestandsstørrelse og beitegrunnlag.

- tilbudet av villreinjakt til allmennheten bør økes og dette bør være variert med ulike jaktformer og utleiemåter

Det er vanskelig å se at det har vært vesentlige endringer i villreinjakt siden 1995 som kan ha innvirket på "tilbudet av jakt til allmennheten" og variasjonsbredden i dette. Det meste selges fortsatt som rimelige fellingstillatelser, og andelen som selges "pakket" er lav i begge områdene. Det ser ut til å være liten utskifting i jegerkorpset og lite tyder på at mange nye har kommet til, sett i lys av jegernes høye alder og lange erfaring. En stor utfordring er å endre jakten slik at en kan øke jegerkapasiteten samtidig som en unngår at flere jegere er i fjellet samtidig. Dette vil være gunstig både i forhold til kommersielle og rekreative verdier ved jakt, dette vil kanskje også kunne redusere forstyrrelse under jakt. Å jobbe videre med puljejakt er trolig sentralt her. Det at det oppstår mange konflikter villreinjegere imellom viser også at det har nådd et visst metningsnivå. Det er trolig ikke tilrådelig med flere jegere i terrenget samtidig. Kanskje kan puljejakt også bidra til at en høyere andel av kvota ble skutt nettopp fordi en slik løsning ville sette høyere krav til jaksuksess. Puljejakt ville også sikre at næringen ville kunne få bedre inntekter av sitt ressursgrunnlag. En større utskifting/veksling i jegerkorpset fra år til år kan være en annen måte å spre tilbudet på, men som også har negative sider ved seg. En slik utveksling vil imidlertid kunne bidra til en prising som i større grad speiler markedets betalingsvilje. Det er en viss etterspørsel etter økte tilbud innenfor overnatting og transport i forbindelse med villreinjakt, først og fremst fra tilreisende utenbygdsboende. Det er størst interesse for nokså nøkterne tilbud innen overnatting, og av transporttilbud var det ønske både om hestetransport, flytransport og hjulgående transport. Mer kostbare og tjenesteytende former for service, slik som matservering og guiding var det mindre interesse for. Det var en viss interesse for tidsavgrensede jaktkurs, både blant lokale og tilreisende. Det er igjen viktig å minne om at det kan være betydelige grupper med interesserte jegere som ikke har inngått i undersøkelsen og som har andre ønsker og behov enn disse jegerne. Den høye gjennomsnittsalderen og den tilsynelatende lite utskiftingen av jegere bidrar til å holde prisene nede og at tilbydere i dag kanskje ikke tar ut markedspris på mange jakttilbud.

- prisnivået bør stimulere til utleie og gjenspeile jaktens kvalitet

Jegerne er enige om at prisvariasjonene samsvarer godt med jaktens kvalitet i de ulike områder. Hvorvidt dagens priser stimulerer til utleie vet vi ikke, men mye tyder på at prisene i dag ikke gjenspeiler markedspris, bortsett kanskje fra jakt for tilreisende i Forollhogna.

- øke andelen villreinkort som selges til utenbygdsboende

Vi har ingen statistikk over endringer i andel utenbygdsboende jegere de siste årene men andelen er lav i begge områder, særlig i Forollhogna og på statsallmenninger, og lite tyder på at det har skjedd vesentlige endringer her også.

- oppgjør for jakt på villrein bør i all hovedsak skje etter toprissystemet innen år 2005

Også dette er et område der det har skjedd relativt lite. Det aller meste selges fortsatt som en pris pr fellingstillatelse og det er relativt stor motstand mot betaling etter en toprisordning, først og fremst på Hardangervidda. Se for øvrig kommentar over.

- skadeskyting skal være vesentlig redusert

Det er ukjent hvorvidt omfanget av skadeskyting er redusert. Denne undersøkelsen viser at jegerne på Hardangervidda fremstår med en noe mindre kritisk holdning og atferd i forhold til jaktentferd som er risikofylt i forhold til å forårsake skadeskyting, enn jegerne i Forollhogna. Vi vet at dyra på Hardangervidda er mer sky og mindre forutsigbare enn på Forollhogna, noe som gjør jakt på Hardangervidda mer krevende. Dette er selvsagt årsaken til de ulike atferdene. Spørsmålet er allikevel om en kan gjøre noe for å redusere risikofylt jaktentferd og med det få redusert skadeskytingen. Igjen er trolig mer informasjon, økt jegerkompetanse og nærmere analyse av hva slags situasjoner og hvilke jegere som gir skadeskyting viktige tiltak for å kunne jobbe videre med dette.

5 Referanser

Personlig meddelelser:

Svein Erik Lund, sekretær i Hardangervidda Villreinutvalg

Erik Ydse, Daglig leder i Kvikne Utmarksråd.

Hans Jørgen Jahren, sekretær/fjellopsyn i Øvre Numedal statsallmenning

Følgende litteratur er referert:

- Aas, Ø. & Andersen, O. 2001. Evaluering av prosjektet "Lokal forvaltning og driftsplanlegging av vilt og fiskeressursene 1997-2000. NINA Oppdragsmelding 708.
- Aas, Ø. & Vorkinn, M. 1995. Befolkningens adgang til jakt og fritidsfiske. ØF Rapport 22/1995.
- Afifi, A. A. & Clark, V. 1990. Computer-aided multivariate analysis. New York: Van Norstrand Reinhold Company.
- Bjerke, T. 1993. Jegeren. En samfunnsvitenskapelig kunnskapsoversikt. NINA Utredning 044.
- DN 1995. Forvaltning av hjortevilt mot år 2000. Handlingsplan. DN-rapport 1995-1.
- Dytham, C. 1999. Choosing and Using Statistics. A biologist's guide. Blackwell Science:218 pp.
- Graziano, A.M. and Raulin, M.L. 1989. *Research Methods. A Process of Inquiry*. Harper and Row, Publishers, Inc.
- Guthrie, D. and seven coeditors. 1991. Creel and angler surveys in fisheries management. *American Fisheries Society Symposium* 12.
- Hagestuen, W. og Skogen, K. 1995. Samfunnsøkonomisk verdi av naturressursene i Ullensvang statsallmenning. Hovedoppgave NLH. Institutt for økonomi og samfunnsfag/Institutt for biologi og naturforvaltning.
- Teigland, J. 2000. Betydningen for samfunnet av å ha villrein i fjellet. En kunnskapsoversikt. Vestlandsforskning. VF Rapport 12/00.
- Viken Skog 2000. Registrering av bruksverdiene innan verneområda på Hardangervidda. Prosjektrapport oppdrag 106.
- Vorkinn, M. & Aas, Ø. 1995. Etterspørsel etter jakt og ferskvannsfiske blant nordmenn. ØF Rapport 29/1995.

NINA Fagrapport 78

ISSN 0805-469X

ISBN 82-426-1450-4

NINA Norsk institutt for naturforskning

NINA Hovedkontor • Tungasletta 2 • 7485 Trondheim

Telefon: 73 80 14 00 • Telefaks: 73 80 14 01

<http://www.nina.no>